

DE
MODERATIONE
SERVANDA
IN
FERENDIS CENSURIS
THEOLOGICIS.

REGIA
MONASTENSIS

AUCTORE
IOANN. LEONARD. BECKER,
SS. THEOLOGIAE DOCTORE,
EIVSDEMQUE
IN VNIVERSITATE MOGVNTINA PRO-
FESSORE PVBLICO ET ORDINARIO,
EMINENTISSIMI AC CELSISSIMI ARCHIEPISCOPI
MOGVNTINI ET EPISCOPI WORMATIEN-
SIS CONSILIARIO ECCLESIASTICO ACTVALI,
INSIGNIS ECCLESIAE COLLEGIATAE AD SS.
PETRVM ET ALEXANDRVN ASCHAF-
FENBVRGI CANONICO CAPITVLARI.

*Multa cura ac solitudine opus est, multarumque noctium
perferendae vigiliae, ac multis lacrymis quoque quaerenda
a Deo Veritas ei, qui fratris velit amicitiam ab-
iicere. S. BASILIUS Ep. LXXIX. ad Eustathium
Sebast.*

MOGVNTIAE

TYPIS ELECTOR. PRIVIL. HOSPITAL. AD S. ROCHVM
PER ANDREAM CRASS, 1784.

“Si ii, qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morti sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, et expertissimos quosque ad causae tractationem aduocant, multumque temporis infumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturae communionem suspicientes, multumque ingemiscientes, ac iudicandi necessitatem deplorantes nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam; quanto oportet maiore diligentia, cura, pluriumque consultatione dignum reputari, siqui se se a fratrum amicitia iam longo tempore confirmata auellere conentur?”

S. BASILIVS. l. c.

C A P V T I.

DE CENSVRIS THEOLOGICIS GENERATIM.

§. I.

Censurae theologiae nomine generatim Censura
quid? intelligi debet iudicium de asserti, reuelationem diuinam spectantis, veritate aut falsitate: speciatim, ac prouti haec vox vñuenit, est ea iudicium, quo determinatur gradus erroris, qui in quopiam asserto contineatur. In malam itaque partem censurae nomen accipitur semper; ac propterea CAROLVS DV PLESSIS D'ARGENTRE eam iudicium quoddam contumeliosum et probrosam condemnationem appellat a). Procul dubio ergo quiuis peruideat necesse est, magna circumspectione, magna moderatione agendum esse, dum de infligenda eiusmodi censura agitur: fane contumelias et probra nemo cordatus, nemo vir grauis, nemo nisi muliercula inuret ante examen rei probatissimum ac plane masculum. Sed et hoc praeuio nemo erit, qui censuras ipsasmet omnes culpandas et repudiandas esse affirmet, nisi qui veritatem erroremque pari loco habet. . . fateor abusu odiosum redditum censurarum nomen; at eo sublato nihil est, quod vñum vetet, imo res ipsa iubet discerni recto iudicio improba a probis.

A 2

§. 2.

a) *Elementa Theolog. Cap. vlt. quaest. 15.*

§. 2.

Qui
ferre
possint?

Huius iudicii cum auctoritate ferendi potestas solis illis utique conuenit, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, qui propterea iure suo decernere, quid probum quid secus sit, ac discernere mala a bonis et possunt, et debent; cuius iudicii quanta sit pro diuersa rerum facie auctoritas, dogmaticae theologiae munus est discutere quaecunque aliunde emanant censurae, nulla, quae animos hominum *constringat*, auctoritate valent, neque vllum nouimus monopolium aliud, unde nobis salutare merces emendae sint, quam quod instituit Ecclesiae fundator Christus: quapropter aut scrupulo anguntur, aut inopia probationum aliarum laborant, qui facultatum theologicarum quarumlibet censuris innixi, assertum quodpiam *dogmaticum*, aut tuentur, aut reiiciunt. Etsi enim id perlubenter concedo, spem esse satis fundatam, fore ut homines, qui per totam vitam suam theologiae se se dedicant a) recte diiudicent, quae occurrunt ponderanda; attamen et spem hanc per saepe falli res certa est; et auctoritatem inde non

a) Si tamen se se dedicant prouti oportet; non enim Theologus is est, qui per omnem vitam suam non nisi aut compendia aut volumina theologica peruoluit; sed qui perpetuae sacrarum scripturarum lectioni ac meditationi innutritur, documentisque ecclesiasticis infudat continuo, atque ad hunc suum scopum refert etiam omnia ex quibusuis artibus atque scientiis; quod rarius fieri quis neget? V.
Canum de Locis Theol. L. VIII. c. 1. 2.

non nisi labilem (doctrinalem appellant) exoriri fateatur quiuis, qui non ita sibi gloriantur existimat, ut intra limites eiusmodi, quos reuelatio ignorat, conclusam omnem prudentiam, et scientiam et Spiritus Sancti gratiam putet . . . quae non eo fine a me dicta sunt, ut deridiculo exponam iudicia eiusmodi, suo modo, aestimabilia, quoniam uti loquitur Continuator TOURNELII a) eiusmodi censurae emanant a coetu peritorum mutuo sibi lumine mutuaque prudentia (utinam semper!) fauentium, sed ut dicatur, quod res est, nequaquam scilicet esse in rebus, quae fidem attinent, iurandum in verba Magistrorum, neque a quocunque secundum Christi Domini monitum b) titulum Rabbi nimis urgendum esse c). Igitur praeter Episcopalem aut Archiepiscopalem, et qui reliqui sunt, vltiores Hierarchiae seu diuinae seu ecclesiasticae gradus, auctoritatem nullam admittendam aliam d) nisi

A 3

fanae

a) Tom. 5. edit. Colon. in append. ad tract. de op. sex dier. art. 5.

b) MATTH. XXIII, 7. 8.

c) *Misera est scholae doctrina, quae se titulis magisterii defendit.* CANVS l. c.

d) De auctoritate sermo mihi est, quae credendi, aut loquendi, aut tacendi necessitatem suo modo aliquam imponat, et hominis conscientiam afficiat; non de ea tantum, quae probabilitatem facit pro re nata maiorem minoremue; hanc enim crebrius, hanc in iudiciis theologicis hominum etiam singulorum — quanto magis plurium ad reuelata dogmata tuenda industriorum reperiri putem esse extra dubium; quin et *concentus scholarum* insignis profecto argumentum traditionis stabiliendae suppeditat.

sanae rationis iudicium affirmo; illius nempe sanae rationis (nequis morbidum sensum huic sanitati affingat) quae exculta scientiis sacrarum praesertim literarum, ac diuinarum traditionum, ceterisque ad recte iudicandum instructa est adiumentis: dicendum tamen eiusmodi censuram nullo modo legalem seu iudiciariam compellari *posse* aut *debere*.

§. 3.

Origo.

Videtur iam allegatus TOVRNELII Continuato^a) usum eiusmodi censurarum ad antiqua omnino tempora referre, dum ad Concilium generale V, ad Concilium Sueffionense in causa Abaelardi, ad Rhemense in causa Gilberti Porretani prouocat, atque ibi in globo damnationem factam asserit . . . et fane si per damnationem eiusmodi aut censuram nil intelligit aliud, nisi reiecta esse, tanquam perniciofa, scripta aut dicta ea, quae improba videbantur, verissime mos iste dudum in Ecclesia iure suo (vti multis multi docent, dum de iudicio dogmatico Ecclesiae agunt) obtinuit, poteratque adduci non quinta primum Synodus e saeculo sexto anno 553, sed et Nicaena generalis prima anno 325, quae in Epistola synodali b) impia se Arii dogmata anathemate exterminasse asserit; de qua re fuse et acute tractat D'ARGENTRE' c). Sin autem de censuris, prout nunc vsuueniunt, loquitur, vti loqui de-

a) *Loc. cit. pag. 221.*

b) *Apud SOCRATEM Hist. eccles. lib. I. cap. 9.*

c) *Lib. cit. append. ad cap. XVI. Exempl. I.*

debebat auctor celeberrimus, manifestum est, earum vestigium ibi nullum esse: etenim Concilium Constantinopolitanum II. seu generale V. condemnat equidem Canon. 11. a) Arium. . . Nestorium, Eutychen et Origenem cum impiis eorum scriptis, et Can. 12. 13. 14. Theodorum, Theodoretum eorumque impia scripta, ac epistolam, quam dicitur, Ibas scripsisse anathemate percellit; eademque ratione Sueffionensis Synodus anno 1121 b), ac Papa Innocentius II. anno 1140 c), scripta Abaelardi damnauere; ac demum Concilium Rhemense anno 1148 d), Gilberti Porretani Pictauiensis Episcopi scripta seu capitula uti a vera fide aliena reiecit: attamen quam parum quis e maledictionibus Deuteronom. XXVII, 15 seqq. propositis nostrorum Conciliorum anathemata deducat, tam parum quoque ex harum Synodorum damnationibus usum censurarum theologicarum quispiam conficiat. Rectius igitur DVPIN e) ait; "quantumuis omni tempore Ecclesia inter diuersas errorum species distinxerit f); ea tamen distinctione suis in damnationibus

A 4

a) CARRANZA *summa Concil.* et ibi *summa Constantinopol. Concil. V.*

b) FLEURY *Hist. eccles.* Tom. XVI, l. 67. §. 21.

c) *Ibidem* lib. 68. §. 67.

d) *Idem* Tom. XVII. l. 69. §. 32.

e) *Methode pour etudier la Theologie, et ibi dissertation sur les differentes sortes d'erreurs sur la Religion*

f) Distinctionem haereseos et schismatis olim factam fuisse, solide postmodum probat DVPIN; quam

nibus usam non fuisse, sed generatim tantum, non singulari enumeratione atque censura, eos ceu sanae doctrinae contrarios reiecisse, et contra illos pronuntiasse anathema, qui eosdem pertinaciter tuerentur; recentiori vero aevo, cum dogmata peruersa multiplicarentur a) aptius visum damnatae cuius propositioni commeritum stigma inurere. Concilium Constantiense primum exhibet monumentum ecclesiasticum, ubi termini obueniunt eiusmodi, quorum deinceps communis usus inualuit ad determinandos gradus damnationis diuersos." A Concilio itaque constantiensi censurarum qualibus nunc utimur, quaeque in stilum curiae transiêre, origo repetenda est, quod sess. VIII. Ioannis Wicleff articulos XLV. hac censura

quam ne illam quidem anxie obseruatam fuisse doceat Quartodecimanorum haeresis seu schisma, qui cum contra Decretum in Concil. Nicaen. circa materiam sane disciplinarem latum, ne Luna 14ta celebraretur Pascha, agerent, in Concilio Antiocheno I. anno 341. Can. I. aequae ac alias haeretici Ecclesia pelluntur sine vlla erroris distinctione facta. Quod autem alios errorum gradus attinet, distinctos illos initio fuisse haud ostendit per decursum DVPIN. Sane quod Samosatani, quod Arii, quod Nestorii aliorumque peruersae doctrinae impiarum, blasphemarum, insanarum etc. vocum nomine perstrictae sint, oratoriam potius exagitationem, quam Philosophico - theologiam distinctionem, qualis in censuris nostris est, indicat.

- a) *Nihil sub sole nouum; nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est; iam enim praecessit in saeculis, quae fuerunt ante nos. ECCLES. I, 10. . . ducto summatim et quin simus purior, calculo, errorum numerus per saecula idem erit,*

sura notauit a). *Fuit repertum, aliquos et plures ex ipsis fuisse, et esse notorie haereticos, et a sanctis Patribus reprobatos; alios non catholicos sed erroneos; alios scandalosos et blasphemos; quosdam pidorum aurium offensiuos; nonnullos eorum temerarios et seditiosos* — ac sess. XV. in articulos Ioannis Hufs XXXIX. b) fulmen idem vibrauit. Caeterum si accuratius de censurarum origine loqui velimus, non a Concilio Constantiensi easdem inuentas primitus, sed in vsum solummodo inductas esse, dicendum erit: ex Fleuriana namque historia c) discimus ante editum a Concilio in causa Wicleffi decretum iam ab uniuersitatibus, Parisiensi, Anglica, ac Prageni Wicleffianos articulos censuris fuisse notatos, quarum etiam nonnullas, quae in lucem solae editae sunt, ex Vanderhardt adducit. Earum proinde origo proprie in uniuersitatibus seu facultatibus theologicis residet, quae primae distinctiones illas notarum diversas excogitauere, ac iudicia theologica multiformia reddidere: Cuius demum rei ratio vltima ex Aristotelica, quae passim inualuerat, philosophia ac methodo repetenda videtur, quae cum definitionibus ac diuisionibus quam maxime gauderet, omniumque rerum ac verborum quandam quasi anatomiam exerceret, dissecaretque ad vltimas fibras (inutili saepe saepius labore) omnia, visum quoque fuit, errorum diuersos excogitare atque distinguere gradus,

A 5

illos-

a) CARRANZA *summa Concil.*

b) FLEVRI *Hist. Eccles.* Tom. XXVI. l. 103. §. 75.

c) *Lib. cit.* §. 19.

illosque veluti sub quaedam praedicamenta redigere. Sane evidens est, plus partis habere in assignandis censuris hisce diuersimodis philosophiam, quae rerum, vt loquuntur, species discriminat atque pronuntiat (sunt autem censurae notae errorum, qui diuersae speciei sunt) quam theologiam, quae vnice examinat, sintne scripta dictaue conformia diuinæ reuelationis dogmatibus, nec ne; et ea, quae hisce aduersantur aut periculum creant, reprobanda; quae non pugnant, suos extra fines sita nec iuris dicendi potestatem sibi competere generatim iudicat.

§. 4.

Quo-
tuplex?

Postquam modus ille iudicium censorium exercendi vsu obtinuerat, et vsus eiusmodi quasi in stylum iudiciale transierat, incredibile dictu est, quantum cumulum caeteriorum fabricarint theologi ad stigmatifandas propositiones eas, quae, iure vel iniuria, illis displicebant; non iniucundum fore arbitror, si e citato TOURNELII Continuatore a), aut potius ex eo, quem ipse allegat Antonii de Panormo opere, cui titulus: *Scrutinium doctrinarum*, earum catalogum adducam, quae vti ait auctor, a conciliis, SS. Pontificibus nec non a theologicis facultatibus b) vsurpatae fuere.

Damnari

a) Tom. V. append. de censuris theologicis art. 2. in fine.

b) Has praecipue nominare oportebat; hae enim auxere numerum sine necessitate.

Damnari ergo propositio potest tanquam

1. Abrogata.
2. Acerba.
3. Aequiuoca.
4. Ambigua.
5. Amphibologica.
6. Antiquata.
7. Apocrypha.
8. Arrogans.
9. Aspera.
10. Auerſiua a fide, a ſuſcipienda religione
christiana.
11. Anxia.
12. Blasphema.
13. Captioſa.
14. Contumelioſa.
15. Damnata.
16. Decoloratiua candoris Eccleſiae.
17. Deducta ex cenſuralibus a).
18. Denigratiua puritatis fidei.
19. Derogatiua pietatis diuinae.
20. Detractiua.
21. Diuerſiua a ſuſcepta religione christiana.
22. Dubia.

a) Videtur legendum: *ex cenſuratis*, ſcilicet, propoſitionibus; alioquin quis huius notae ſenſus ſit, neſcio, ſed nec ſcire valde deſidero.

22. Dubia.
23. Erronea.
24. Euerfua regnorum.
25. Falfa.
26. Haeretica.
27. Idololatrīca.
28. Illutoria iurisdictioni ecclefiafticae.
29. Impia.
30. Improbabilis.
31. Imprudens.
32. Infidelis.
33. Infideliter allegans verba Sacrae Scripturae.
34. Infana.
35. Iniuriofa.
36. Irreuerens.
37. Magica.
38. Maledica.
39. Male fonans.
40. Minus probabilis.
41. Mifcens facra profanis.
42. Noua.
43. Obfcura.
44. Offenfua piarum aurium.
45. Periculofa in fide.
46. Perniciofa in moribus.
47. Per-

47. Pernicioſa.
48. Praeſumtuofa.
49. Praua.
50. Proxima haereſi.
51. Rebellis.
52. Reſtrictiua mentaliter.
53. Sapiens haereſin.
54. Satyrica.
55. Scandalofa.
56. Schiſmatica.
57. Scrupuloſa.
58. Seditioſa.
59. Seductiua.
60. Simulatiua Sacramentorum.
61. Sortilega.
62. Stulta.
63. Subfannatiua religionis chriſtianae.
64. Superſtitioſa.
65. Suſpecta de haereſi.
66. Suſpenſiua grauis reſolutionis.
67. Temeraria.
68. Tentatiua Dei.
69. Verbo Dei contraria.

Facile foret ex aliis theologis addere adhuc dum
alias, ſi operae pretium foret: et profecto ſi
in iudiciis theologicis ita agere conſultum eſt;
nullo

nullo negotio ad semimillennarium augeri notarum numerus poterit, adhibendo per totum Alphabetum nomina adiectiua et verbalia omnia, quae in prauam partem significant . . . praetermitto Crisin cuius obuiam in diuersas plane ineptas censuras vti sunt 2. 30. 40. 42. etc.

Sane si religionis aduersarii farraginem istam censurarum, in quibus nihil ornati, multum tamen tumulti est, serio adhiberi, tanquam inde lucis multum vtilitatisque emicare possit, videant legantque, quid miri, si (recte an secus non pronuntio) quid miri autem, si cum Dionysio Syracusano dicant, verba haec esse senum otiosorum a) non enim otium illud tantum est, nihil si agas, sed et si alia, ac quae agenda sunt, agas.

§. 5.

Qualis
esse
debeat

Longe absum, haec dum scribo, ab ea animi leuitate, qua velim censuras theologicas omnes irrisioni exponere, easque penitus eliminari: quid enim indignius aut dici aut excogitari potest, quam quo tempore, vti nunc fieri dolemus, indies in lucem prorepunt scripta, religioni, moribus, omnique veritati infensissima, theologis, id est, iis, quibus veritatum defendendarum munus est demandatum, velut mutis canibus silendum esse neque iis licere dicere, quod res est? quid iniquius, quam cum omnium artium aliarum ac scientiarum periti contra exurgant, si quis error

a) BACO DE VERVL, de dignit. et augm. scient. l. I.

rer aut peruersum quid principiisque suis ini-
 micum doceatur, theologis interdictum esse,
 ne aduersus errores diuulgatos vel commo-
 ueant se se? Quid denique intolerabilius fo-
 ret, quam cum nouellarum, diariorum, biblio-
 thecarum litterariorum scriptores aduersus or-
 thodoxos, qui prodeunt libros, continuo ca-
 lamum acuant, multo saepe felle tingant,
 contumelias etiam iactitent, theologis vt ad-
 uersus eos, qui contra sentiunt, et veritatum
 reuelatarum euersionem moluntur, nemutire
 quidem liceat, neque declarare, quid de ho-
 rum hominum libris, principiisque ac dictis
 sentiendum videatur? Quod qui serio volunt,
 satis ostendunt, quanti sibi religio sit; tanti
 nimirum, quanti res adiaphora, quae impune
 contemni, proculcari, discerpi possit: neque
 vero aequitatis et iustitiae ratio vlla habetur,
 si sint ex vna parte, qui licentiam vsurpant,
 aduersus reuelationem, diuinosque libros, ad-
 uersus dogmata religionis, quidquid lubet,
 scribendi, ac immodeste saepius, immo scur-
 riliter ea impugnandi; at ex parte altera non
 liceat horum hominum errores modeste et viri-
 liter notare ac promeritum illis nomen tribue-
 re, et scapham scapham dicere? Piget in re
 clarissima, quaeque scopi mei non est, diutius
 immorari: ac nequis dicat, nullius auctori-
 tatis esse iudicia eiusmodi, ac superuacanea pro-
 pterea; partium quoque studiis et praeiudiciis
 non vna vice laborare: nam quod auctori-
 tem eorum concernit, monui iam superius
 nullam sane illis inesse, quae hominis liget
 conscientiam, donec ecclesiasticorum iudi-
 cum

cum, seu pastorum suffragiis decisa sit res; attamen tantum valent illa, quantum pensatis simul omnibus humana efficere auctoritas potest, ac propterea considerandum simul, verene, an ad fucum tantummodo faciendum, praeiudicia et partium studium, et quaecunque sunt aliae exceptiones obmoueantur. . . Quoniam vero haec est satis vulgata theologiae theologorumque invidia, omnibus modis certe curandum est, ut eae, de quibus agimus, censurae theologicae sint, quam maxime, et quoad substantiam suam, qua de re infra tractabitur, solidae, circumspectae, moderatae, et quoad formam quoque suam elimatae, viriles, sine verborum concinnae atque modestae: atque haec mihi ratio fuit, adducendi illum censurarum catalogum, quas inter inanes et miserae complures sunt; ut quid fugiendum sit, exinde pateat. Nostri profecto temporibus, quibus literatura cultior, stili elegantia ac suauitas, ingenii acumina ad veritates reuelatas labefactandas passim adhibentur, nequaquam satis obuiam itur erroribus hisce, si aduersus polita haec, et splendentia oculosque atque animos perstringentia, arma rubiginosis illis et informibus censurarum telis, quae e theologiae scholasticae priscae armamentariis desumuntur, aut potius nonnisi peripateticis quibusdam nominibus pugnare velis, atque hoc modo fidem auctoritatemque libris noctui detrahare; ea enim ratione contingit, ut prae horrido isto iudicio theologico praeplacet semper plerisque amoenitate conditus error. Quare siquid ponderis, si quid efficaciae
 theo-

theologicis iudiciis inesse velimus vnquam, si a calumniis censuras purgari optemus, id, quantum ego capio et sapio, curandum erit, vt ^a non in quibusdam verborum formulis immutabilibus censurae vis reponatur: potuit ea res esse vsui quondam, est etiam nunc, vt compendio definite dicatur, quid iudicandum sit; at quandoquidem hilarescunt nunc ingenia hominum plus quam olim; elegantibus autem ingeniis quaelibet formularia odio sunt semper, inde fit, vt hac ratione formularia feratur iudicium thelogice quidem, quod dabo, rectum; publice autem plane inutile, quod rarissimi curant, quia rarissimis placet ^b. vt non sine adiectis rationum momentis capitalibus censura theologica feratur. Sapit enim dictatorem arrogantiam, si quis aduersus quempiam pronunciet, neque sententiae suae rationem reddat, praesertim quando nulla eiusmodi iudici, vel Dei ordinatione vel hominum conuentione iudicandi potestas competit, ceu profecto non competit theologis. Vilescunt propterea iudicia eiusmodi indemonstrata ^c, vt totum hoc stili concinna venustate fiat. Monet sane temporum nostrorum ratio, vt non quaeratur salus vnice in syllogismorum sceleris, et in scholastica loquela, quae conuincere fors poterunt, et ad silentium redigere aduersarium; persuadere autem eique iucundam reddere veritatem non poterunt. Est autem animorum persuasio, et vt corde credatur ad iustitiam finis theologiae praecipuus.

§. 6.

Quae
propria
diuisio
censu-
rarum,
quis
sensus?

Celebriores, quas adhucdum adhibent theologi, notae sunt, quod pronuncient propositionem aliquam esse vel *haereticam*, vel *haeresi proximam*, *haeresin sapientem*, *haereseos suspectam*, *erroneam*, *errori proximam*, *erroris suspectam*, *male sonantem*, *piarum aurium offensiuam*, *temerariam*, *scandalosam*, *seditiosam*, *schismaticam*, *blasphemam*, *impiam*, *verbo Dei contrariam* a) *captiosam* b) etc. quarum quae significatio sit, si quis scrutari cupiat, adeat theologos quoscunque, quorum dicta exscribere superfluum iudico; praesertim vero TOURNELII Continuatoremiam allegatum, DUPINII citatum supra librum, ac summi ingenii HOLDENVUM c) alias adhuc allegandum. Attamen dissimulandum non est, eos ipsos circa nonnullarum eiusmodi censurarum significationem veram dissidere, vti pluribus patefcet legenti Continuatoremi TOURNELII. Vnde nimirum hoc sequitur obscura futura iudicia, quae concipiuntur verbis, quibus diuersimodus sensus adscribitur. (Caeterum omnis censurae vis eo demum redire debet, vt eadem designetur *error*. Est autem *errare* (inquit S. Augustinus) *approbare falsa pro veris, vel improbare vera pro falsis; aut habere incerta*

1) Sorbonae solennis ea est censura, quae eadem prima vsa fuit. TOURNEL. Tom. 5. append. citat. art. 2. sub finem.

b) Huius notae vsum in iudicio ecclesiae seu Pontificis fuisse non deprehendimus, nisi in bulla Vni-genitus.

c) Diu. fidei Analysis l. 2. c. 8. lect. vii.

ta pro certis, aut certa pro incertis, iam vero non omnis error ad tribunal theologicum spectat: sed is solummodo, qui vel directa fronte veritati repugnat reuelatae, vel per planam saltem et haud anxie quaesitam atque indubiam consecutionem; prior *haeresis* dicitur a), alter in specie *error* compellatur, et quae eum enuntiat, propositio *erronea* vocatur. Scio diuersorum diuersissimas esse huius aliarumque recensitarum vocum explicationes, quibus disquisitionibus nullius commodi immiscere memet nolo, cum certum mihi sit, et aequo cuius animo certissimum quoque futurum sit, omnem veritatem, quae ad theologiae ambitum spectat, aut reuelatam esse debere, aut ex reuelata fluere, adeoque nec errorem alium eius iurisdictioni subesse, nisi qui alterutri veritati aduersetur: iam vero sub binis hisce titulis reliqui censurarum tituli comprehenduntur omnes b), quibus proin carere theologus absque dubio poterit, dum fertur iudicium. Siquis tamen ad magis specificam (vt aiunt) designationem erroris vti iis velit, non abnuo; atque id annotandum vnice, frustra intorqueri censuram quamcunque aliam theologicam,

B 2

nisi

a) Inuidiosum multis vocabulum; et iure quidem, si abusu impio inuratur nullo recto ratiocinio suadente, nulla necessitate cogente, nulla auctoritate legitima potestatem largiente: iniuria autem, si ista adsint: siquidem nihil dicit nomen *haeresis* aliud, nisi separationem a dogmate reuelato, et electionem doctrinae alterius; quod si quem fecisse certissimis argumentis constat, dicere id quoque certe licebit.

b) Fatente etiam D'ARGENTRE l. cit. quaeft. 14.

nisi vel haereseos vel erroris nota substrata prius sit: quando enim tacet reuelatio, necesse est taceat omnis *theologica condemnatio*. Atque hinc theologi cordatiores lubenter fatentur, falsitatem solam non posse dici notam theologiam a). . . Demum hoc, dum ad partem alteram transitorus sum, valde dictum sibi theologi omnes semper putent, quod inter saeculi sui theologos insignis vir IOANNES MAIOR *in 3. sent. dist. 27. qu. 26.* ait: *Non minus est haeresis, asserere aliquid esse de fide, quod nullatenus de fide est, quam negare aliquid de fide, quod est de fide . . .* crebroque meditentur illud IOBI XIII, 7. *Nunquid Deus indiget mendacio vestro, ut pro illo loquamini dolos b)*, quod LXX sic, immutatione aliqua sed energia semper notabili, enunciant: Ποτερον ἐν ἐναντίῳ κυρίου λαλεῖτε, ἐναντίῳ δὲ αὐτοῦ φθεγγεσθε δόλον;

CAPVT II.

a) D'ARGENTRE *l. c. qu. 15.* ex omnium theologorum, ut ait, consensu: At dissentit iam cit. TOURNELII *Continuat. l. cit. art. 2. sub finem.*

b) XANTES PAGNINVS in *Bibliis sacris iuxta germanam Hebraici idiomatis proprietatem* ita vertit: *Nunquid propter Deum loquimini iniquitatem, et pro eo loquimini dolum?*

C A P V T I I.

CENSURAE THEOLOGICAE NE FERANTVR
PRAEPROPERE.

§. I.

Quod si, qui zelatores legis Dei sunt, et cu- Abusus.
stodes in Sion, iungerent semper cum
zelo suo prudentiam, neque essent inter eos,
qui pro more Iudaeorum temporibus D. PAVLI,
quos ille propterea arguit a) equidem aemula-
tionem Dei habent, sed non secundum scien-
tiam, in saluo forent omnia: at vero sunt, qui,
cuius spiritus sint, infcii persaepe, vbi quid
animaduersione dignum deprehendere, aut
plane visi sibi sunt deprehendisse, fulmina illi-
co vibranda clamant, et si possent, de coelo
euocarent, parum cogitantes, *quod filius homi-
nis non venit animas perdere, sed saluare* b). Sunt,
vt cum MVRATORIO c) loquar “Qui immemo-
res charitatis christianae, qua nihil enixius
cum diuinus praeceptor noster, tum eius Apo-
stoli atque Apostolorum successores commen-
dauere, qui inquam vt zelum praeseferant, vt
docti et acuti videantur, in omnibus libris,
quicunque offeruntur, errata inueniunt, siue
vt melius dicam, semper inuenire volunt, et
se inuenisse sibi continuo persuadent: Aliis

B 3

sua

a) Roman. X, 2.

b) Lucae IX, 56.

c) *De moderatione ingen. l. 2. c. 5.*

sua auctoritas languere, nihilque posse videntur, nisi quaerant, quos damnent, nisi habeant, in quos tetricum vultum et supercilium charitatis loco exerceant: sunt et qui certos aut certae alicuius familiae auctores iam perosi, tum de se bene meritam vocant fortunam, cum sibi eorum libros obtulit, certe, si fieri vnquam possit, damnationem amplius non euitaturos" sunt verbo, qui ad rigorem vel natura vel quacunque demum de causa procliues ocyus absque examine debito ad ferendam sententiam condemnatoriam profiliunt.

§. 2.

Summe
iniustus

Non est necessum multis disferere, quam plane iniusta sit haec hominum eiusmodi agendi ratio: capitale etenim est hoc de orthodoxia aut heterodoxia auctoris cuiusquam eiusque assertorum iudicium, quod proin non temere, non praecoci aestu animi, sed nonnisi frigido et quieto ab illiberis affectibus sanguine exercendum est: et quemadmodum vitae necisue iudicia multa deliberatione tractantur, multa disquisitione; neque inde initium sumitur, ut ei amputetur illico caput, qui reus criminis defertur: ita neque theologici fori ea debet esse methodus, ut continuo, dum subolere quidquam falsi videtur illi, de cuius sagacitate emunctaque nare dubium esse adhucdum possit, haeresis et error clametur: "Doceat nos, inquit apposite ad hanc rem Zosimus Papa Ep. 4. ad Africanos a) "terrena moderatio,

a) *Apud Murator, l. cit.*

ratio, quae saecularibus arbitriis et causis primum de ipsis iudicibus eligendis repudiandisque sit, et quanta cunctatio? Quot interpositae dilationes? Quoties adhibita comperendinatio? Etiam sub ipso fine certaminis ampliare iudicia cum innocenti reo? etc. Haec omnia mentior, nisi in patrocinium tuendae innocentiae reperta sint: tolerabilius est enim innocentem quemlibet tardius inueniri, quam cito pro nocente damnari." Sane si ipsamet concilia generalia lente procedunt, ut definiant quidquam fidei esse dogma; quanto, absque vlla comparatione, potius est hominum priuatorum nulla auctoritate iudiciali pollentium, ut sint, quod monet Muratorius a) *lenti, benigni indulgentesque* iudices, quales charitas amat. "Ut aliquis articulus tanquam fidei dogma statuatur" inquit PALLAVICINVS b) "et summa necessitas vrgeat oportet, et exactissima trutina examinetur, cum huiusmodi declaratio imperet hominum mentibus rem maxime omnium, quas christiana lex habet, arduam, id est, ut res obscuras citra omnem dubitationem credamus; quapropter Ecclesia, quantum licuit, ab eo semper abstinuit."

§. 3.

Iam vero quanta ex praecipitato iudicio ^{et nocentioris.} cenforio exoriantur mala, in propatulo est. Primo namque dum absque matura deliberatione properata fertur sententia, fit quam fa-

B 4

cilli-

a) *Loc. citat.*

b) *Hist. Conc. Trid. l. I. c. 21. §. 4.*

cillime, vt erroris nomine veritas reiiciatur. Ipsa etiam censurae festinatio arguit, animi aestu agitari cenforem; nullum autem iudicium satis firmum est, quod non pacato serenoque animo fertur, et plerumque accidit, vt dum iudiciis praesident affectus animi, secundum hosce, corrupto iudice intellectu, pronuncietur, non secundum veritatem. Subsidat igitur ante omnia, si quis ebullit in animo hominis impotens feruor, refrigescat, quidquid vel aduersus hominem, vel aduersus scriptum dictumue incendit animum; sit verbo pax, luxque in mente iudicatura. . Secundo, ea ipsa de causa charitas grauissime violatur; non leuis enim est contumelia quenquam erroris circa res reuelatas insimulare, quod nihilominus crebro adeo ab indoctis doctisque fieri cernimus. *Charitas non cogitat malum* a), nisi dum euidens est, cogitari aliter non posse. . Tertio efficitur eiusmodi inconsiderata celeritate, vt quod in vtilitatem veritatis atque Ecclesiae cedere debebat, in insigne detrimentum vergat: Praeprimis enim exin oritur, vt, qui laesum se se inconsulto iudicio credit auctor, pertinacius nunc tueatur dicta sua, qui, si beneuole auditus fuisset ante sententiam, si mens ipsius ab ipsomet exquisita fuisset, aut mitigasset explicationibus suis censuram planeue sustulisset, aut pacifice atque fraterne conuictus erroris sui, ipsemet illum retractasset, emolumento multo sane ampliori, quam quod condemnatio affert. Non vno sed innumeris exemplis edocemur tum demum aestimationem ob-

a) *I. ad Corinb. XIII. 5.*

obtigisse scriptis maximam, tum omnium manibus trita esse, cum condemnata fuerant; quae alias neglexissent plurimi, tunc legere cupiunt omnes; atque hinc agglomerantur ad auctorem notatum scriptumue condemnatum innumeri, fitque e parua scintilla, quae modicam intulisset labem, magnum saepe incendium, quo consumantur non pauci. Quare caute ac lente procedendum erit; licebit enim delere, suppressere, corrigere, moderari iudicium, quod non edideris; nescit vox missa reuerti.

§. 4.

Erunt, qui dicent, nisi celerrime obuiam Solutur
obiectio erroribus eatur, viam ipsis ea ratione parari commodiorem, latioremq; sic diffundi virus, sic radices altas agere Zizania: num vero inter desidendum esse, et agendum nihil, quando emergunt perniciofa asserta? . . . quibus ego primo quidem verbis illis enarrati et probati a Christo patrisfamilias, vnde nobis coelestis Patris imago discenda est ac capiendum exemplum, respondeo, qui, cum serui Zizania bono femini superfeminata illico, dum apparerent, euellere ex agro cuperent, ait illis: *Non: ne forte colligentes Zizania eradice- tis simul cum eis et triticum, sinite utraque crescere usque ad messem* a). Quod aeternae veritatis consilium, si quis sequitur, quando periculum tritico, id est, aut sanae doctrinae augmento, aut fidelibus eius affeclis euulsione praepropera

B 5 Zi-

a) Matth. XIII. 29.

Zizaniorum, seu suspecti dogmatis imminet, hunc carpendum propterea esse, nemo sine iniuria affirmauerit; quin potius aeterni Patris nostri hac parabola adumbratam circa genus humanum Oeconomiam, ipsiusque Christi Saluatoris quasi characteristicam praerogatiuam, quantum fas est homini, imitabitur, quam Isaias a) praedixerat, et in Iesu adimpletam eminuisse Mathaeus b) testatur, qui *non contendit, neque clamauit, neque audita est eius vox in plateis, qui arundinem quassatam non confregit, et linum fumigans non extinxit . . .* deinde (nequis ex hisce scripturae textibus peruersum sensum et indifferentismi patrocinium eliciat) eo sane attendendum est, vt quae certo et ex confesso omnium reproba scripta ac dogmata sunt, haec profecto absque tergiuersatione et mora suo conuenienti sub titulo denuncientur; at quae recipere explicationem benignam possunt, tardius ibi procedendum: demum, quod iam monitum alias, sin eiusmodi censurarum iudiciis res expedita, maloque remedium allatum foret, detonandum esset vtique illico in libros suspectos; quod autem cum secus accidere in dies videamus, cui bono demum properatae, non satis saepe deliberatae, haud satis suffultae probationibus censurae, quas ignorant plurimi, irrident multi, meditantur pauci, curant paucissimi, vt proin et veritati et fidei et Christi Iesu Ecclesiae foret id consultissimum, ad breuissimam potius refutationem libri, religionem quoquo modo oppugnantis, vt se accingerent theologi, quam vt

de

a) XLII. 2 - 3.

b) XII. 19 - 20.

de solenni censuratione deliberarent. Si igitur obuiam eundum erroribus, si Zizaniorum praecidendas radices, si agendum aliquid aduersus perniciofa asserta quisquam contendit, assentior et ego; nego autem agi quidpiam, si non nisi dictatoria censura feratur; quin et corrumpi inde persaepe multum contendo.

§. 5.

Ad recte tractandam igitur in rebus theologicis trutinam ita accedendum est, ut quae in aliis rebus magni momenti ab hominibus prudentibus ac consideratis obseruari videmus, ea tanto curatius in momentoso eiusmodi iudicio ob oculos versentur, et exacte custodiantur; quorum primum ac palmare est, ut praeiudicia omnia seponantur, solaque pura et defaecata ratio, diuinarum literarum ac traditionum praesidiis instructa, iudicet. Hoc dudum praescripserat iam CLEMENS VIII. P. M. dum in instructione ad regulas indicis librorum prohibitorum adiuncta a) ad examinanda scripta adhiberi vult “*Spectatae pietatis et doctrinae viros, de quorum fide et integritate polliceri sibi liceat, nihil eos gratiae duros, nihil odio; sed omni humano affectu posthabito Dei duntaxat gloriam spectaturos et fidelis populi utilitatem.* Et BENEDICTVS XIV. in Constitutione b), qua methodum in examine ac proscriptione librorum a congregationibus inquisitionis et indicis seruandam praecipit, euo-

Regulae

I.

Sint sine
praeiudiciis
censurae.

a) Tit. de impress. libr. §. 4.

b) Edita est 9. Iulii 1753, quam vide in Bullario BENED. XIV. Tom. IV. Const. XIX.

euolūtius adhucdum idipsum inculcat a) de
 variis opinionibus atque sententiis in vnoquoque libro
 contentis animo a praeiudiciis omnibus
 vacuo iudicandum sibi esse sciant. Itaque natio-
 nis, familiae, scholae, instituti affectum excutiant,
 studia partium seponant, Ecclesiae sanctae dogmata,
 et communem Catholicorum doctrinam, quae Conci-
 liorum generalium decretis, Romanorum Pontificum
 constitutionibus, et orthodoxorum Patrum atque Do-
 ctorum consensu continetur, vnice prae oculis habeant;
 hoc de caetero cogitantes, non paucas esse opiniones,
 quae vni scholae, instituto aut nationi certo certiores
 videntur, et nihilominus sine vllō fidei aut religionis
 detrimento ab aliis catholicis viris reiciuntur, atque
 impugnantur, oppositaeque defenduntur, sciente ac
 permittente apostolica sede, quae vnamquamque opi-
 nionem huiusmodi in suo probabilitatis gradu relin-
 quit. . . . Est autem praeiudicium omnium
 maximum et deterrimum, de quo conqueren-
 tem iam audiuius superius b) inuratorium,
 cum nempe arbitrantur censores, haud recte
 sub se munere functos esse, nisi aliquid cen-
 surae inflixerint, vt propterea librum, si non
 haerefeos, saltem erroris, si non erroris, te-
 meritatis saltem, aut periculi scandaline ar-
 guant, quos iuuat eiusdem summi Pontificis
 c) vocibus adhortari: Meminerint (relatores
 et consultores) non id sibi muneris onerisque im-
 positum, vt libri ad examinandum sibi traditi pro-
 scriptionem modis omnibus curent atque urgeant; sed
 vt

a) Const. cit. §. 17.

b) Cap. 2. §. I.

c) Constit. cit. §. 15.

ut diligenti studio ac sedato animo ipsum expendentes fideles observationes suas, verasque rationes Congregationi suppeditent, ex quibus rectum iudicium de illo ferre, eiusque proscriptionem emendationem aut dimissionem pro merito decernere valeat. Quod dum memoro in mentem venit Ciceronis a) elegantissima comparatio accusatorum (quibus censores comparari nemo prudens aegre feret) cum anseribus et canibus, unde scilicet ea firmatur regula, sine suspicione omnino fundata neque clamandum anseribus, neque latrandum, multo minus mordendum canibus esse.

Alteram regulam, e quibus binis lex omnis it. censurae, ni fallor pendet, cum eodem Benedicto XIV. statuendam iudico, ut amicissima Sint
amicæ
hominis hominis, in cuius dicta fertur, ea sit. Fluit inde, commodum sensum inquirendum in dictis scriptisque tamdiu esse, quoad non repugnant omnia; fluit, audiendos propterea esse ipsosmet auctores, sin fieri id possit: en hanc in rem allegati S. Pontificis verba b) *quotiescunque agatur de libro auctoris catholici, qui sit integræ famæ, et clavi nominis, vel ob alios libros, vel forte ob eum c) ipsum, qui in examen adducitur, et hunc quidem proscribi oporteat, prae oculis babeatur usu iam diu recepta consuetudo prohibendi librum, adiecta clausula — donec corrigatur, seu donec expurgetur; si locum habere possit, nec graue quidpiam obstet, quo minus in casu, de quo agitur,*

a) Orat. pro Rosc. Amer. n. 20.

b) Const. cit. §. 9.

c) Notabilissima sunt haec verba, et generalem, quae infra statim proponetur, emphasin signant.

agitur, adhiberi valeat. *Hac autem conditione pro-*
scriptioni adiecta non statim edatur decretum, sed
suspensa illius publicatione, res antea cum auctore,
vel quouis altero pro eo agente et rogante communice-
tur, atque ei, quid delendum mutandum corrigendum-
ue fuerit, indicetur. Et idem a) quod saepe alias
summa aequitatis et prudentiae ratione ab eadem (in-
dicis) congregatione factum fuisse constat, hoc etiam
in posterum ab ea servari magnopere optamus, ut,
quando res sit de auctore catholico aliqua nominis et
meritorum fama illustri, eiusque opus demptis demen-
dis in publicum prodire posse dignoscatur, vel aucto-
rem ipsum suam causam tueri volentem audiat, vel
unum ex consultoribus designet, qui ex officio operis
patrocinium defensionemque suscipiat. Denique is
ipse b) praeclare inquit: Quodsi ambigua quae-
dam exciderint auctori, qui alioquin Catholicus sit,
et integrae religionis Doctrinaeque fama, aequitas
ipsa postulare videtur, ut eius dicta benigne
quantum liceat, explicata in bonam partem
accipiantur. Quibus sapientissimis praeceptis
nihil est, quod addendum esse videatur, nisi,
ad omnes omnino (non utique lixas et calo-
nes literariae reipublicae, sed viros) hanc ex-
tendendam esse regulam, ita ut, nonnisi prae-
missa amica pensatione dictorum scriptorum-
que atque audita ipsius auctoris explicatione,
vbi adhiberi illa potest, decernatur, quod
videtur. Non enim sola nominis fama effice-
re id debet, ut amicus prae alio tractetur in-
clytus auctor, quam novitius c) In Christo Iesu
non

a) *Ibidem* §. 10.

b) *Ibidem* §. 19.

c) *Ad Galatas* III. 28.

non est Iudaeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque foemina. Vt proin distinctio, quantum ad censurae amicitiam, statuenda etiam sit nulla. Ac nisi me fallunt omnia, hoc si observatum fatali illo decimo sexto Ecclesiae saeculo fuisset, in has fortassis, quas aestuans mundus diu tulit, non deuenissemus calamitates. Conqueritur LVTHERVUS a) *non eam fraternae pietatis curam subiisse (Eccium) ut fratris errorem vellet monere et illustrare, melioraque addere candidus, sed invidiam incessisse, ut vellet fraterna studia calumniari, obscurare, bonaque detrabere lividus.* Et — vivit Dominus, in cuius conspectu sto hodie, nulla perversa intentione ea a me dici — Si indulgentiarum systema (lapidem illum offensionis et Lutheranismi incunabula) spectemus, quale nunc est, sperandum omnino fuerat, LVTHERVUM fore cessaturum ab impugnatione Ecclesiae romanae, si sensa sua, quae nunc adoptant plerique, aperuisset Caietanus Cardinalis b) - - - atque etiam quae LEO X. in decreto

a) *Asterisci LVTHERI adversus obeliscos Eccii*
Tom. I. op. eius edit. Ienens. 1564. pag. 32.

b) LVTHERVUS eo praesertim ex capite carpebat indulgentias, quod essent remissiones bonorum multorum operum; sic enim ille in responsione scripta Caietano Cardinali anno 1518. Augustae Vindelicorum data ait: "Indulgentiae nihil sunt aliud, quam remissiones satisfactionis, id est, bonorum operum, eleemosynae, ieiunii, orationis &c. Ideoque certum est, eas esse bonum priuatium." Tom. I. cit. fol. 187. . . et in disputatione Lipsiensi cum Eckio anno 1519. II. Iul. habita: "Insania est in-

creto suo die 9. Decembris 1518. edito a) de indulgentiis sancit, ea, vera licet, tamen ad fidem non pertinent omnia, ceu patet, si hocce decretum cum Tridentini Concilii decreto de indulgentiis sess. XXV. edito contuleris. - - - sed praetermittamus ista, quae nimio aestu in dolendissimum disfidium prorupere.

Sic

dulgentias, quae neque praeceptae neque consultae sunt, neque necessariae ad salutem, imo remissiones sunt bonorum multorum operum, haberi pro bono christianorum . . . cum sint nihil et priuatio quaedam bonorum operum, haberi non debent pro bono. Non quod noxias aut perniciosas arbitrer." *ibid.* f. 263. Haec cum LVTHERI menti insedisset spina, eamque insidere nosset Caietanus, quid pronius erat et consultius, quam explicatione ea data, quae est Caietani, illam extrahere. Sic enim habet CAIETANVS *opuscul.* *Antuerpiae 1576. editorum T. I. Tr. 10. quaest. 1. concl.* "Indulgentiarum thesaurus illis minime prodest, qui tametsi sint in gratia, negligunt tamen per se ipsos satisfacere: ut autem illis profint, necessaria tamen illis est praeter gratiam, quam habent, dispositio et sollicitudo satisfaciendi per se ipsos, quantum sibi possibile fuerit, de iniunctis poenitentiis." V. etiam Fl. *Tom. XXXIII. l. 125. §. 35 - 36.* iam vero posita hac, quam insigniter corroborat, iamque huius sententiae suae sequaces habet ferme omnes Caietanus, quis nos videt illum LVTHERI scrupulum euanescere: ut quid igitur commendatissimus caeteroquin Caietanus non in eo posuit operam, ut recta ecclesiae sensa sine ambagibus ac velo proponeret. Confer *Histor. Fleur. T. XXXIII. l. 125. §. 81. seq.* et prolixius *Op. Luth. T. I. fol. 187. cit.* unde facile dispicietur, potuisse LVTHERI nonnulla, debita moderatione si explicarentur, tolerari initio, atque incendium tam ferale scitatis praecaueri.

a) FLEVRY *Tom. XXXIII. l. 125. §. 89.*

Sic nempe fieri solet, quando ex vtraque parte non iuxta charitatem, sed iuxta contentionis libidinem agitur, dum vna pars abusus vbiuis, altera dogmata vbiuis se deprehendisse autumat, et quaelibet alterius mentem pessimam, intentionem deterrimam suspicatur, verba in peruersissimum sensum interpretatur, neque benignam explanationem aut limitationem inquirat, id, quod sane committendum nulla ratione esse cuius viro prudenti regula inviolabilis est. . . Specimen huius moderationis laudatissimum dedere facultates philosophicae ac theologiae Viennensis, Pragensis, Fuldensis, ac praecipue theologiae Salisburgensis in suo *de propositionibus Wiehrlianis septem* die 7. Iulii 1781. edito *iudicio* a). . . libratissimis namque rationibus impugnatarum propositionum vindicias egere theologi illi, ac praecipitas facultatum Argentoratensis atque Heidelbergensis censuras correxere; sed praesertim in diiudicanda propositione quinta b). exemplum praebuerunt, quomodo censere de aliorum dictis absque praeiudiciis et laesione charitatis deceat. Haec propositio a theologis Heidelbergensibus tanquam *pessime sonans*, pia-

a) S. Weitere Beleuchtung der Wiehrli'schen Sache, u. s. f. Gedruckt im Jahre 1782.

b) Zeitliche Güter verachten, wenn man sie rechtmäßiger Weise haben kann; sie verschwenden, wenn man sie besitzt, ist allemal pflichtwidrig. Bona temporalia, quae salua rectitudine haberi queunt, contemnere; ea, dum possidentur, dilapidare, semper repugnat officiis erga se.

piorum sensui, Verbo DEI, et consiliis euangelicis contraria, haeresin sapiens, ac doctrinae haereticorum, vota religiosa improbantium, fauens.— Ab Argentoratensibus ceu falsa, piarum aurium offensiva, scandalosa et haeretica damnata fuerat. Neque vero negare animus est, si quis in verborum cortice haereat, aut potius pro suo lubitu intelligat hanc enunciationem, sensum elici inde sensui scripturae contrarium: at vero non hoc tantummodo agendum erat, ut unus aliquis sensus reprobis detegeretur horum verborum: sed discutiendum, nullusne rectus ac verus his vocibus inesse possit intellectus; sic enim cum inimicis agitur, ut eorum dicta omnia in peius accipiantur; non cum amicis et fratribus, quos excusamus quoad licet, et in optimam partem eorum quaelibet sumimus: hoc praestitum amice ac grauitate a theologis Salisburgensibus: “*Haud dissimulamus*” aiunt illi a) *hanc eandem propositionem a Badensi Professore paulo cautius adiecta quadam modificatione* (e. c. Bona temporalia, quae salua rectitudine haberi queunt, ubi nullum altius intercurrit motuum, contemnere &c.) *in publicum efferendam fuisse.* Verissime, ex rationibus, quas afferunt, ac praesertim, ne sine causa turbare detur occasio locutionibus non satis claris. Tum subdunt: *Caeterum, si non satis considerate ad prudentiae liminem perpoluuit huius propositionis enunciationem Professor Badensis, infamantis adeo censurae iudicium* (ignoscant verbo vero viri docti) *utriusque facultatis Heidelbergensis et Argentoratensis theologi multo magis*

a) Iudicii theolog. §. XIII.

gis praecipitarunt. Hos certe decuit altius rimari propositionis denunciatae sensum, antequam tam acerbam intonavent sententiam. Id, quod iis, quae a me superius recitatae sunt, Benedicti XIV. regulis confirmant... et posteaquam §. XIV. propositionis huius, sensu debito spectatae, patrocini-um elegantissime ac fortissime egerant, de-mum §. XV. ita concludunt: *Considerent nunc quod heic res agatur de auctore catholico, sacerdote et Professore publico, qui vitae probitate, et docendi dexteritate inter ipsos sibi Protestantes haud sane mo-dicam existimationem optimamque famam conciliarit: tali autem, etiamsi ambigua quaedam exciderint dicta, ita postulante aequitate, eadem benigne, quantum li-cuerit, explicata in bonam partem accipi debent per Reg. Benedicti XIV. P. M.; sed propositio contro-versa, licet respectu pusillorum non satis caute enun-ciata, benignam explicationem, quam facillime pati-tur; igitur ex hoc ipso iam capite non debuerat the-sum auctor tanta acerbissimarum censurarum farva-gine obrui et proscindi...* Quo ratiocinio nihil pot-est esse solidius, totoque exemplo moderatio-nis hic praebito nihil laudabilius, in quo ve-luti in nucleo inclusum iudico, quidquid ra-tione censurarum haud praecipitandarum est obseruandum.

§. 6.

Superfluum censeo alias afferre regulas prae-paratorias, ceu quas a Benedicto XIV. a) pro-positas inuenio, scilicet, ut qui non satis ha-bilem se deprehendit ad ferendum iudicium,

Verbo:
Charitas
praesi-
deat.

C 2

is

a) Const. cit. §. 16.

is delegatus licet fuerit, profiteatur tamen ad huiusmodi libri censuram se minus aptum esse, . . . Etenim manifestissima est veritas, et quae admonitione non egeat, eum qui aptus non est, iudicem esse non debere; ast in eo latet naeuus, quod, qui velit ingenio cedere rarus sit. . . Nec minus est obuia alia quaedam, verissima vtique regula a) non esse nimirum ferendam de auctore sententiam, nisi omni ex parte illius liber legatur, et vniuersum illius intentum atque consilium dispiciatur . . . id quod sine turpissimo ac nefandissimo crimine omitti non posse adeo est euidens, vt nemo, nisi qui aut stultus omnino aut nebulo sit, hanc vel ignorare, vel inobseruatam relinquere regulam possit.

Igitur ad charitatem omnis praescriptorum vis reducenda est, qua, quisquis instructus est, non erit ille iudex corruptus, neque ad damnationis sententiam impetuosa temeritate cito profiliet; vt proin quod alia in causa dixisse Augustinum legimus, id hic quoque statuere liceat: *Ama, et fac, quod vis.*

C A P V T III.

CENSURAE NE INTEMPERANTER ET IMPRUDENTER FERANTVR.

§. I.

Verbo
rationalis
Prudens
sit, cen-
sura.

Bina cenfori theologico obseruanda sunt, quorum alterum haecenus exactum breuiter fuit, alterum tractandum restat: primum est,

a) Const. cit. §. 18.

est, ne caeco animi impetu ac damnandi libidine correpti homines ἀστοργοί a) tribunal adeant; id, quod ne fiat, charitatis est praestare: alterum, ne feratur iudicium etiam cum charitate inconsideratum et insensatum, quod cauere munus est prudentiae. Quam decet esse in re tanti momenti limatissimam ac prae oculis illam nescio, cuius sapientis, regulam habere semper, “ne quid nimis” ita scilicet, ut neque somnolenta sit, et ad omnes religionis iniurias furda ac muta, qua de re agere propositum mihi non est, qui de rigoris moderatione scribam; neque rigore nimio et asperitate horrida, ac suo nomine ea propter indigna.

§. 2.

Ea, quae proposita est a me regula, duplicem, ni fallor, significationem habet, quae exhaurit omne, quod ad rectum prudensque iudicium statuendum requiritur: aut enim nimius erit censor theologicus ea ratione, quod extra forum suum vagetur, ac iudicium proferat ultra limites ditionis suae, aut quod intra territorium theologicum ius equidem dicat; at iusto seuerior ad fidem plura referat, quam fas sit et reuelatio exposcat, ac scriptum scutica dignum horribili sectetur flagello. Quemadmodum ergo iurisconsulti nos docent, dupliciter claudicare sententias iudicum, vel cum incompetenter feruntur, ac propterea extra territorium ius dicentibus impune non paretur; vel cum fundata quidem iurisdictione at non iuxta leges, sed pro arbitrio aut cere-

Qua
ratione?

C 3

brina

a) 2. ad Timotheum III, 3.

brina aequitate iudicatur: pari ratione theologica iudicia aut esse possunt incompetentia; aut legibus, diuinis nempe literis et traditionibus, parum consona: quae propterea harum sententiarum vitia sunt omni studio atque attentione euitanda.

§. 3.

Censura
fit
I.
Compe-
tens nec
extra
forum.

Ac primo quidem, quod nulla eget demonstratione, non sunt ultra orbitam fori theologi extendenda iudicia, neque falx mittenda in messem alienam; id est, Theologus ne pronunciet de rebus ad aliarum artium, ac scientiarum ambitum pertinentibus. Haec pro more praeclare habet ad hanc rem Muratorius a) “Cum has eruditionis partes non minus Ecclesiae, SS. patribus, et christiani gregis pastoribus, quam cuicunque homini priuato obscuras et ambiguas reliquerit Deus, et cum earum tenuissimam portionem ipsemet reuelarit, neque porro necessarium foret, vt ea reuelarentur, (non enim ad beatam in coelis immortalitatem suapte natura animam perducunt, quod res mundi vno potius quam altero modo esse, aut non esse, accidisse, aut non accidisse, putentur) quis non intelligat huiusmodi opiniones extra ditionem ecclesiae plerumque esse, ingentemque ingenii patere libertatem, vt hic se se pro viribus opinando, concertando, somniando etiam ac delirando exerceant? Noua hoc in regno excogitare licet, vetera aspernari, susque deque etiam vertere. Et quo-

a) De moderatione Ingen, lib. I. c. 21.

quoties de meris profanis rebus siue cognitionibus agitur a religionis negotio omnino disiunctis, non alio loco habendi vel ipsi sancti patres, quam quo singuli priuati auctores... veneranda profecto est Conciliorum sanctorumque patrum auctoritas; sed quae in dogmatis est certissima magistra veritatis, talem se praestare nequit in his etiam, quae sunt ultra fines sanctissimae religionis." Est scilicet finis sanctissimae religionis duplex, alter vt humani ingenii de rebus diuinis theoria corrigatur, perficiatur; alter vt mores hominum instituantur; propterea multifariam multisque modis olim locutus Deus in Prophetis, nouissime locutus est etiam in Filio a), vt cognoscamus solum verum Deum, et, quem ille misit, Iesum Christum b), propterea apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes, impietatem et secularia desideria sobrie et iuste et pie viuamus in hoc seculo expectantes beatam spem et aduentum gloriae magni Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi c), hic scopus, haec summa omnis reuelationis, vt recte credamus, et bene viuamus: iam... quidquid eo spectat, vt de Deo eiusque perfectionibus, de animae nostrae natura et vita, de officiis nostris... verbo... de omni eo, quod concernit huius vitae nostrae statum moralem futuramque vitae conditionem ibi omnis scientia alia fasces submittat

C 4

ne-

a) Ad Hebraeos I. I.

b) Ioannis XVII. 3.

c) Ad Titum II. II.

necesse est reuelationi, atque quod illa clare
 distincteque enunciauit, tradiditque verita-
 tum depositaria Ecclesia, hoc absque omni du-
 bitatione et mentis haesitatione amplectendum
 quantumcunque speciosa obmoueantur aliis
 e scientiis; itaque ad hanc lucem reuelationis
 examinanda et diiudicanda sunt omnia philo-
 sophiae, seu theoreticae, seu practicae, aut
 cuiusuis alterius scientiae placita, quoties
 res ad hominum salutem spectantes ea tractat:
 est enim hic reuelationi, in quem excurrat,
 assignatus campus, est hoc illi proprium mu-
 nus, talia vt edoceat homines; atque im-
 mortali diuini numinis beneficio factum, vt
 quoad puncta haec, tam foede a sapientissimis
 quoque viris discerpta et mutilata atque cor-
 rupta, ipsemet vellet nobis magisterio suo
 subuenire. Tacendum igitur hic atque a tan-
 to magistro discendum omnibus aliis discipli-
 nis est . . . ast sicuti iure suo vult theologus, vt
 aliarum disciplinarum studiosi sua sensa in re-
 bus fidei ac morum submittant effatis diuina-
 rum reuelationum: sic pari ipsi quoque iure
 id exposcunt a nobis, vt nos illis alia intacta
 relinquamus, ad quae reuelatio se se non ex-
 tendit . . . iuuat, rem exemplis illustrare.
 Sunt (quin tamen anxie de huius distinctionis
 dialectica rectitudine laborem) scientiae vel
 humaniores, vel philosophicae, vel iuridicae,
 quibus omnibus, quoniam est cum theologia
 nonnunquam contentio, ea lex praefixa est, vt
 neque aesthetica, aut philosophia, aut iuris-
 prudentia theologiam, aut haec — eas scientias
 profiteatur, — de quo vltimo nonnulla a me,

ceu paulo ante promissum, exempla in medium proferenda sunt.

§. 4.

Quam diuersimoda semper fuerint de Origene Adamantio per plurimorum seculorum seriem iudicia, constat omnibus; aliis eum ceu virum summum ac ferme diuinum praedicantibus, aliis haeresum pessimarum eum postulantes, atque inter perniciosissimos scriptores, qui errorum plerorumque particeps et amasius fuerit, recensentibus. Exemplum I.
Literae humanae
niores. Hac autem inuidia tum praecipue ardere coepit, quando Iustinianus Imperator circa annum 538. a) aduersus Origenem edictum dedit, quo *abominanda eius dogmata, et articuli* (quidam) *adiuncti anathematizantur*. Huic edicto imperatorio subscriptum postea statim a Menna Patriarcha Constantinopolitano, et Episcopis Constantino- poli tum praesentibus, ac deinceps a Vigilio Papa, Zoilo Patriarcha Alexandrino, Ephrem Antiocheno, et Petro Ierosolymitano; quin et ipsa synodus oecumenica V. b) anno 553. hoc edictum, quod ab Imperatore ad eandem transmissum fuerat, probauit, quando accepta Imperatoris epistola Origenem vna voce damnauit. . . . Propositum equidem mihi non est, Origenis apologetam agere; at recte perpendenti mihi videntur occurrere inter eas, quas edictum Iustiniani sistit propositiones, nonnullae, quae sanum sensum omni modo ferant;

C 5

a) Fleuri Tom. VII, L. 33. §. 4.

b) Id. ibid. §. 51.

rant; quas inter — (exempli loco, neglectu subsidii, quod praestant literae humaniores, posse iudicia de propositionibus ad sensum quidem apparentem vera, ad verum autem intellectum nequaquam recte ferri) — offert se ea, quae quinta a Fleurio a) ponitur: *In resurrectione corpora humana erunt figurae rotundae* b)... sine dubio si quis hoc Origenis dictum ita sumat, tanquam ille docere voluerit, corpora humana post resurrectionem fore veluti torno facta, figurae iuxta mechanicam rotundae, et velut lusorios globos, assentior, fatuam esse eiusmodi assertionem; at ego, ea dum primum legerem, nequaquam inducere in animum potui, Origenem, tantum virum, tanti iudicii, tantae eruditionis in eam descendisse sententiam, ut talem stoliditatem, quam haec verba habere videntur, asserendam susciperet: Sed neque id volunt verba isthaec, quae recte considerata, ducibus scientiis humanioribus, non censuram, sed approbationem laudemque merentur; synonyma namque fere sunt cum praeclarissimis illis Apostoli dictis c): *Surget corpus* *in*

a) Cit. §. 4. . . . paulo aliter Natalis Alexander Hist. eccles. saecul. III. Cap. 3. Art. 12, ita tamen, ut in substantia idem dictum sit.

b) Rideo, haec dum lego et scribo, notam interpretis, commendandi de caetero P. Parode, qui ingeniosus sibi ac lepidus sine dubio videbatur, dum veluti de stultissima quadam propositione agens adiicit: *Haec doctrina opportunissima esset dirimendae liti ad furorem usque disputantium, quo pacto Christi corpus, extensum quoad se, in hostia consecrata rotunda existat, et orbem impleat.*

c) I. ad Corinth. XV. 42 - 44.

in incorruptione, surget in gloria, surget in virtute, surget corpus spirituale; quibus verbis pulcherri-
ma fore resurgentium iustorum corpora in-
nuit. Scilicet quibusuis in idiomatibus vsue-
nit, vt quod pulchrum, recte coaptatum, nae-
ui expers esse perhibetur, id rotundum a)
di-

- a) Cicero in *Bruto* n. 78. Pisonem Oratorem com-
mendat, quod fuerit illi *Verborum, et delectus ele-
gans, et apta, et quasi rotunda constructio* . . . Ho-
ratus L. *de arte poetica* v. 323. graecorum poetarum
laudem canit, eo quod *Gravis ingenium, Grauis de-
dit ore rotundo Musa loqui*. Et idem *Serm. L.*
II. Sat. VII. v. 86. sapientem esse pronunciat
eum, qui sit *fortis, et in se ipso totus teres, atque*
rotundus, externi nequid valeat per laeue mor-
rari Quae metaphorica significatio huius
vocis apud latinos inualuit, ea et Graecis vsui
fuit, et inde ad Latinos fluxisse videtur. Nam
quod rotundum, lingua sua *στρογγυλον*, dicunt,
id tropica inflexione ad pulchritudinem descri-
bendam adhibent; aiunt enim phrasi, quae hora-
tianae similis est, *στρογγυλίζειν* eum, qui ore
rotundo, id est praeclare loquitur; *στρογγυλο-*
πλευρον vocant, qui rotundo id est, obeso, non
gracili ac infirmo latere est; *στρογγυλοπροσωπον*
dicunt, cui facies est rotunda, scilicet non
ad circinum utique composita, sed quae non sit
ossibus prominentibus hiulca, non graciliter ob-
longa, sed ad figuram orbicularem propius acce-
dens. vid. *Zimmermann, Lexicon graeco latinum.*
Voce *στρογγυλος*. Neque vero minus in lin-
guis aliis deficit hic tropus, quin potius facile
foret ostendere passim eundem obtinere; Germa-
norum lingua laudat artefacta pictorum, sculpto-
rum, si eximia ea sint, ob figurarum *rotundita-*
tem, ita, vt in terminum artis ea vox abierit
ad commendandam tabularum signorumque ve-
rustatem, — et quotidie bellas facies pulchrae ro-

dicatur: Quodsi igitur Origenes sensit, futura corpora iustorum post resurrectionem pulcherrima omnino, non macilenta, non haerentia pelle, et ossibus, non ultra mensuram inflata, et turgida, sed quod ad exactam humani corporis concinnitatem designandam adhibere solent pictores summi, *rotunda* id est astabre composita, quis est, qui carpere hoc Origenis assertum velit: est autem quam maxime verisimile, virum hunc ab aetate prima omnibus politioribus literis innutritum, pastumque elegantissimorum auctorum lectione id potius, quod innuimus, cogitasse, quam quidquam aliud, quod inter deliria utique iure suo reiciendum est: ac demum — patet id saltem, hac explicandi ratione adhibita nihil damnationis in ea enunciatione superesse a).

§. 5.

munditatis nomine celebrari audire est. Quare indubium est, non geometricam tantum significationem illi voci, qua Origenes usus est, convenire, sed et hanc, quam aeticam appellare licet, ab artibus, scientiisque amoenioribus inventam et ciuitate passim donatam.

a) Verendum mihi esse non iudico, nequis ea, quae a me hic dicta sunt, crimini mihi vertat, tanquam Concilii generalis V. a me impetatur auctoritas; fateor enim sensu proprio obuio, quem solum et edictum et Concilium sine dubio respexit, falsam esse, et deliram hanc propositionem; at vnicum hunc esse illius sensum nego, aioque iuxta eum, qui a me allatus et comprobatus fuit, intellectum verum fore, quod dixit Origenes: atqui reuelatio nil exigit a nobis, nisi, ut credamus, Concilia generalia nihil vnquam fore contra fidem, et mores decretura; nequaquam autem eam nobis

§. 5.

Sunt quaedam philosophiae partes, quae maximam habent cum theologia affinitatem; sunt et aliae, quae nullus est cum illa nexus. Quod priores attinet, iaequissimum atque iustissimum est, ut nihil illa doceat, quod reuelationi aduersatur; tanta namque cum sit humanarum mentium, et ratiocinationum caligo, tanta vero lux reuelationis a Deo nobis concessae, nihil posset agi infanius, quam si quis sensa sua de Deo rebusque omnibus ad nostram felicitatem spectantibus non iuxta traditam diuinitus doctrinam, sed iuxta suum placitum figere vellet reliquas autem, quae ad theoriam hanc, vel praxin salutis nostrae haud spectant, permittat necesse est theologia philosophis; pulchre celeberrimus VERONIVS a) ait: *Doctrinae, legum aut philosophiae studia spectantes, non sunt definibiles de fide.* Igitur neque censura aliqua

II.
Philo-
sophia.

imponit necessitatem, ut credamus, has ipsas synodos semper fore visuras ea omnia, quae possunt artes, scientiaeque aliae subministrare. Sane nunquam hactenus audiui interpretem Fleuri-
anum P. Parode in suspicionem vocari, tanquam de Conciliis oecumenicis minus recte sentiat, eo quod ad saepe citatum §. 4. et propositionem, quae eodem edicto iustiniano, et propterea eadem quoque Concilii damnatione comprehensa est, origenianam secundam: *Potentia Dei limitata est, nec nisi determinatum numerum spirituum potuit producere* — hanc adiungit notam: *Fortè Origenes id in sensu vero scripserat, quod deinde inepti interpretes detorserunt. Nam verum est creaturas nonnisi numero finito posse existere.*

a) Reg. fidei cathol. §. 4. n. 8.

qua aut condemnatione notandae . . . Quare, vthuius quoque rei exempla producam, a) nimii erant, qui in Antipodum assertores, velut in perduelles contra sacram scripturam ipsamque sanam rationem homines efferbuere. Est nempe ab eo tempore, quo maritimae navigationes, et astronomicae aequae ac geographicae observationes praeclarissime profecere, indubitata Antipodum existentia a) . . . ast multum contraria fuerat plurium PP. ac scriptorum ecclesiasticorum sententia, quos recensitos videre est apud MVRATORIUM b), interque eos eminet refutationis imaginariae acrimonia Lactantius c), quem tamen (quoniam is philosophicis, non theologicis rationibus agit, ita autem agit, vt omnino mirabile sit, virum caeteroquin perspicacem, *ne dicam puevilibus, certe absurdis* d) sophismatibus armatum contra

a) Non iniucundum puto (quanquam ad rem id id non praecise pertineat) memorare, quod olim poeta gentilis MANILIUS (quem alii ad tempora Augusti Rom. Imp., ad Constantinum alii, plures ad Tiberium referunt) in astronomico L. I. v. 235. seqq. Antipodas clarissime enunciat; propositis namque rationibus suis subiungit:

Ex quo colligitur terrarum forma rotunda:

Hanc circum variae gentes hominum atque ferarum,

Aericaeque colunt volucres: pars eius ad arctos

Eminet, austrinis pars est habitabilis oris

Sub pedibusque iacet nostris . . .

b) *De moderat. ing. l. I. c. 23.*

c) *Diuin. instit. L. III. c. 24.*

d) *Muratorius l. c.*

antipodas dimicare) lubens transeo: Ast duriora sunt, quae ex Ep. X. S. Zachariae Pontificis Romani ad S. Bonifacium anno 748 data refert Fleurius a) .. en verba epistolae: *Quod ad eius (Virgilii) peruersam doctrinam spectat, si conuincatur docere, dari alterum mundum, et alios sub terra homines, alium solem et aliam lunam, eum in concilio sacerdotio priuatum ex ecclesia eiice.* . . . Quantumuis autem, quid post eam epistolam pontificiam acciderit Virgilio, an sententiam hanc suam reuocauerit, an explicauerit, ignotum sit b); attamen id extra dubium positum esse videtur, reuera sensisse S. Zachariam Pontificem, non posse salua fide dici, quod sint alii sub terra homines seu antipodes: quare miror, aut non peruidisse Muratorium, aut id fateri noluisse, hic loci ultra sphaeram progressum esse Pontificem, eumque peruersae doctrinae nomine denigrasse sententiam, quae fori theologici non sit: ait autem MVRATORIUS c): “Non arbitror, Zachariam Pontificem in Virgilium ideo tantum anathe-
ma

a) *Histor. eccles. Tom. X. L. 42. §. 59.*

b) Quae ex historia Salisburgensi adducit de Virgilio, sanctis postea annumerato, Parode, tanquam is ea ferme ratione, qua nunc nos, sententiam explicauerit suam, ea recentioris scriptoris sunt adeoque incerta, et mera ex coniectura deriuata. . . . quanquam id certum videatur, quocunque demum modo eum inuidiosa accusatione semet liberauisset, quippe cui post annos 16 cathedra Salisburgensis a Pipino rege collata fuit, quique omnium et principum et populorum amore florebat. FLEURIUS *Tom. X. L. 44. §. 3.*

c) *Loc. cit.*

ma dixisse, quod is Antipodas poneret: adia-
phoram hanc opinionem inficiebat ille errori-
bus aliis; nam et solem alium a nostro, aliam-
que lunam incolis tribuebat, et peiora fortasse
delirabat. Caeterum quo reuera collinearet
Virgilii opinio, et Zachariae censura, vix di-
cas" Miror inquam a MVRATORIO haec
dici: etenim nisi quis plane fatuum fuisse Vir-
gilium affirmet, ac ipsummet nesciuisse, quid
diceret (quod summa eius apud viros princi-
pes atque plebeios existimatio dici non fuit)
alteruter erat sensus illius, aut existere, prout
sonant Zachariae Pontificis verba, alios sub
terra homines, id est, antipodas, aut quoniam
alium mundum, alium solem, aliam lunam
memorat, existere planeticolas; horum enim al-
terutrum nisi voluisset, nihil dixisset: vtrali-
bet autem eius sententia fuerit, neutra damna-
tioni subiacere debebat; non prima, vtpote
verissima, et nostro tempore certissima; sed
neque β) altera, pariter extra theologorum fi-
nes sita. Mirum dictu, quantam aut bilem
plures concipiant, aut quos cachinnos excu-
tiant dum de incolis planetarum, de aliis pro-
pterea terris, aliis solibus ac lunis mentio fit,
tanquam toti reuelationi letale infligatur vul-
nus affinis huic sententiae ea est, quam do-
cuisse Origenem memorat vnaque condemnat,
allegatum Iustiniani edictum α) propositione
secunda:

α) FLEVR. *Tom. VII. L. 33. §. 4.* Vbi denuo in-
terpres latinus euandam notam adsuit, Fonte-
nellii, nunc ferme omnium, sententiam haud vi-
riliter irridens, parumque cum aliis eiusdem styli
veteris

secunda: *fuere, et erunt plures mundi, ita ut Deus nunquam sine creaturis extiterit.* a) Extra lineam vagarer, sin vnus alteriusue sententiae defensionem fuscipere nunc meditarer, id vnum dixisse sufficiat; cum nulla sit in rerum natura ratio, cur planetarum incolae inter Chimae-
ras et *aduvata* relegari debeant; nec magis repugnet, fuisse ante orbem nostrum conditum, futurosque post eius interitum alios mundos; quin etiam ipsamet aeternitas mundi ex ratione adeo inuicte non refutetur, vt demonstrari eius impossibilitas queat, b) ac propterea plurium quoque mundorum ab aeterno successio nullo ratiocinio euidenter reprobari ceu absurdum quid possit: c) cumque ex altera parte reuelatio, quae nostram hanc terram praecise respicit, et aliorum sese non extendit, sileat de omnibus hisce, nihil-
que

veteris hominibus recogitans, nihil admodum aut ira aut risu dignum in iis esse Philosophis, qui tam magnifice de Deo optimo maximo sentiunt.

a) Hanc sententiam (ita vt a Catholicae Ecclesiae fide nusquam desciscere vellet) vltimus, quod sciam, defendendam suscepit MALEBRANCHE in Opere posthumo Parisiis suppresso, Amstelodami 1769. edito: *Traité de l' infini créé.*

b) Ostendente ipsomet s. THOMA. I. P. Q. 46. Art. 2. in ☉ et seq.

c) Consentiente s. THOMA Art. cit. ad 1um, et ad 7um.

que pronunciet; vt quid igitur Aristarchi nonnulli eiusmodi sententias ceu in fide periculosas damnandas esse clamitant. Docet nos, a benignissimo numine indulta humano generi, magistra reuelatio, esse Deum creatorem coeli et terrae, adeoque mundum virtute sua (quae fuit plurimum quondam e gentilibus philosophorum illum de se existentem fingentium et Deo aequantium impia sententia) ab aeterno non existere: docet eadem clarissime, ne hoc quidem, etsi impossibile id esse nulla ratio ineluctabilis seclusa reuelatione suadeat, priuilegium mundo competere, quod ab aeterno per creatoris Dei voluntatem, atque potentiam existat, quem scilicet in principio creatum asserit, cuius initium passim clarissime affirmat: docet in hoc mundo creatum fuisse ab eodem Deo primum hominem *Patrem orbis terrarum* a) *ex quo uno omne genus hominum inhabitare fecit super uniuersam faciem terrae,* b) a quo et vitam, et vitae primigeniam labem trahant omnes terrigenae. c) ad hanc reparandam *huius* mundi, et *huius* humani generis cladem venisse Dei Patris vnigenitum Filium in mundum *hunc*, ac pretio sanguinis sui subuenisse nobis, eundemque venturum aliquando omnium nostrorum operum iudicem, quando scilicet, qui in tempore coepit, post statutam

secu-

a) SAP. X, I.

b) ACT. XVII, 26.

c) Aduersus arbitrariam, scripturae aduersam, et nonnisi morbidis probationibus fultam Isaaci Peyrerii sententiam.

medium producere exemplum philosophiae a theologia absque ratione sufficienti male habitae... Neminem latet, quam exasperata fuerit theologorum cohors aduersus Copernicani systematis milites philosophos. a) Ast male, inquit glossa non est autem nostris temporibus necesse, ut quis multis ostendat, licere huius systematis patrocinium; hoc enim in causa non eadem quidem, attamen simili praestitit iam Augustinus b) praestitit in eadem aliisque Holdenus c) d'Argentré d) Muratorius e) adeo, ut nemini scrupulus suboriri debeat, sin haec illi prae alio quocunque systemate sententia praeplaceat. Verum quantumuis

ménici V. auctoritatem, id quod eandem, cuius excusationem suscepi, propositionem Origenis condemnauit; huic ego omnium aliarum loco ultimam hanc, quam in Hypothesi Muratorius loco allegato responsionem dedit, reddo: *nihil mirum, quod in illo Iudicio Ecclesia defecerit, quae se quaestionibus immiscere voluerit, ad salutis scientiam minime pertinentibus. Id autem nihil officit promissae ipsi ab Erroribus immunitati, quae dogmata duntaxat respicit, hoc est fidei et morum salutarem doctrinam. Nos nequaquam negamus, quin falli et ipsa possit in factis, et rebus a fidei et charitatis scientia alienis.*

- a) Sufficit vnum allegasse Galilaeum Mathematicum, qui ob defensum hoc systema in carcerem missus fuit, nec inde dimissus, donec renunciasset sententiae suae. V. MORERI. *Art. Galilée.*
- b) L. II. DE GENESI *ad Lit. Cap. 9.*
- c) DIV. FID. ANAL. L. I. c. 5. *Lect. I.*
- d) ELEMENT. THEOL. *Cap. 4. pag. 71.*
- e) De Moder. Ing. L. I. c. 22.

tumuis non mediocri commendationi hoc sit seculo nostro, quod sine carceris metu nunc soli quiescere, et ambulare terrae liceat; attamen dissimulandum non est, eas rationes, unde systema hoc Copernicanum, aut simile quodpiam, quod aequè offendere contra scripturam videatur, tolerandum sit, haud satis sufficientes videri, ac propterea inquirendam aliam veriore, et dicendum, quod res est scilicet, verba sunt S. Augustini a) dum de Figura coëli *extensi sicut pellis* (quam expressionem vel in sensu obuiio et communi, vel, quod aequè dici posset, militari, quoniam sub pellibus olim ceu nunc tentoriis degebant milites in bello b), nulla fert philosophia) loquitur: *breviter dicendum est de figura coeli hoc scisse auctores nostros, quod veritas habet; sed Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista dicere hominibus nulli saluti profutura.* Hanc ipsam explicandi rationem, quantum ad partem eius ultimam, adoptant iidem, quos iam allegavi auctores, et in diuersa licet materia BVLLIET c) vt scilicet vel metaphoram aliquam, vel communem populo loquendi vsum adhibitum esse statuunt Atenim hac responsione data, siquis systema Copernicanum in thesi defendendum sumat reiecto Tychonico ceu omnino falso, ea semper vltimata quaestio ad quam

S.

a) L. cit.

b) LIV. Hist. Rom. L. V. c. 2.

c) Réponses critiques a plusieurs difficultés . . . des livres saints, quem, quia ad manus non habeo, librum, fide auctoris, des Religionsjournal hic allego: dicitur autem ibi B. I. St. 3. A. 7. S. 272. Daß Gott bey dem Job von den Straussen, wie auch Jeremias in seinem Klagliede von den wilden Thieren nach der Meinung selbiger Zeit geredet habe.

S. Augustinum respondisse, reliquos omnes siluisse video, restat, vtrum scriptor sacer libri Josue sciuerit solis situm stabilem et immotum, nec ne, dum a) ait *stetisse solem et lunam, et non festinasse occumbere spatio vnius diei... non fuisse antea nec postea tam longam diem obediēte Domino voci hominis.* b) Hoc, excepto S. Augustino, citati a me auctores nec affirmant, nec negant, sed silentio praetereunt... verum alterutrum esse asserendum patet. Quod si cum S. Augustino in causa simili respondeas, sciuisse hoc auctorem sacrum, at dicere noluisse vtpote salutis non proficuum, ac communem lo-

a) Cap. X. v. 12 - 14.

b) Breuissima, sed verbis scripturae aduersissima, atque ideo, nisi omnibus fidem detrahare velis prodigiis, falsissima est explicatio eorum, qui totum hoc Phrasin poeticam dicunt; ceu dicere non erubuit, magnus caeteroquin antiquitatis venerator in Briefe daß Studium der Theologie betreffend Br. 4. S. 63. vbi verba Josue appellat *kühnen poetischen Ausdruck* . . . sane recitata a me libri Josue verba adeo palpabiliter non poeticam descriptionem, sed rei ceu reuera gestae narrationem continent, vt vel haec Historica dicenda sit Relatio, vel omnis historia tum sacra, tum profana possit in Poësin transfigurari: adde — in libro (quem ceu testem perennis Traditionis admittere saltem debet, etiam qui diuinum esse negat) Eccle f. Cap. XLVI. v. 5. confirmari fidem huius prodigii ita a Iudaeis crediti, quemadmodum verba sonant: *Annon in iracundia eius (Josue) impeditus est Sol, et una dies facta est quasi duo* . . . quanquam ad refutandum hoc Auctoris assertum non opus est, nisi, vt ea adhibeamus aduersus ipsum, quae ipsemet antea (Br. 2.) ad comprobandam veritatem Historicam loquentis Asinae Balaam, indeque eliminandam fictionem recte omnino adduxit.

loquendi modum adhibuisse; tum videtur quidem difficultas sublata omnis, et in tuto collocata dignitas scriptoris Theopneusti... ast primum quidem valde vereor, ne quam plena reuerentiae erga sacras literas est haec responsio, tam parum illa verisimilitudinis habeat, et ad abalienandos potius hominum nostri temporis incredulorum a diuini codicis veneratione animos faciat hoc incredibile assertum, quam ad alliciendos et persuasionem conuincendos: hoc enim dum dicitur, — praeterea, quod de se se iam vix erit quisquam, qui illud serio crediturus sit: atque ipsummet M. Augustinum hoc crediturum diffido, cum multo hic quam in casu Augustiniano difficultas sit maior — necesse insuper est, ut praeter illud in libro ipso relatum prodigium credatur adhuc dum alterum, quo veritas homini eius temporis, quo scriptus est liber Josue, inscrutabilis prodigiosa quadam reuelatione coelesti detecta auctori fuisset; et sine vlla quidem vel necessitate vel utilitate, sine qua miracula multiplicanda non sunt. Dein quae res explicando nodo aptissima prima fronte apparet, haec eundem fortassis etiam reddit implicationem: nam si sciuit id scriptor facere stare, contra communem opinionem hominum, solem, moueri terram, tum equidem id facile capitur, necessum non fuisse, ut scire hoc suum ille proderet, potuisseque eum silentio id premere; cur autem non hoc tantum fecerit, sed etiam phrasin populari, et (ex supposito) falsae opinioni fauentem, imo id ipsum, quod vulgus hominum credidit, enuncian-

ciantem adhibuerit, cum potuisset innumeras alias generaliores, et neutrum affirmantes expressiones feligere; huius consilii rationem reddere valde difficile puto... Ac ni fallor hoc argumento paulo aliter, et quoniam ea res hominem moralem propius spectat, multo fortius proposito Bahrdium, Semlerum, aliosque daemoniacorum inficiatores refutatum imus, qui clarissima Evangeliorum testimonia inde infirmare nituntur, quod Christus et Apostoli, licet persuasissimum illis de naturalibus corporum aegrotorum affectionibus fuisset, seculi sui opinionibus, id est erroribus se se accomodaverint. Itaque cum neque satis credibilis, neque satis gloriosa haec responsio sit, dicendum alterum, nesciuisse scilicet scriptorem sacrum hunc terrae motum.... sed nunquid non periclitatur inde auctoritas sacrae scripturae? minime omnium: - ad quod ostendendum primo perpendere denuo iuvat, scientiam hanc physicam neutiquam fuisse necessariam scriptori sacro gesta Iosue relaturum: atque ideo asseri non posse hanc miraculosam instructionem; secundo notandum, quod ferme omnes nunc assensu suo firmant, sacrae scripturae ac librorum praesertim historicorum non fuisse eam inspirationem, ut vel res omnes, vel ipsa quoque verba immediate a Deo indita, et ad calamum suppeditata fuerint scriptori; sed talem, qua assistente Deo directus sit auctor, nequid falsi immisceret, stilo omnique phrasi orationis ad ipsius arbitrium libero. Itaque quod ad substantiam Historiae; ad preces nimirum Iosue protractum fuisse diem ultra solitum

tum spatium horarum, nec ingruisse noctem, donec victoria absolutissima coronatus erat belli dux Israël — vadem veritatis habemus Deum ipsum, qui adfuit scribenti historico sacro; quod autem is hoc potius, quam alio modo texuerit hanc narrationem, huius rei ratio non ad Deum referenda est, qui stili partem habuit nullam, sed ad hominem solum, qui seligendorum verborum ac phrasium liberrimus arbiter fuit.... At vero falsitas saltem asseritur, quod scripturae parum honorificum videtur... possum cum citato iam d'Argentré, a) hunc ipsum locum sibi obiiciente, distinguere inter *veritatem astronomicam et mathematicam*, quae hic loci deficiat; et inter *veritatem moralem*, prout ex usitata et consueta loquendi ratione apud homines res exprimi solent, quae ne hic quidem desit: sed malo (quoniam illud nomen veritatis moralis parum placet) omnino id, quod obmouetur, negare, atque contendere, quod nulla ratione affirmari possit, a scriptura aliquam hic falsitatem proponi; id quod ex hac regula, quam tertio loco ponendam reseruavi, prone fluit, scilicet *in plerisque hominum locutionibus, quae sunt de rebus physicis, vnice affirmari, aut negari earum substantiam; modum autem earum nec affirmari, nec negari, etsi affirmatiuae illius aut negatiuae videantur..* hoc facile patescet nonnulla consideranti.... etiam qui Copernicano systemati est addictissimus, quando aduersperascit, in familiari colloquio,

D 5

aut

a) Elem. Theol. Cap. IV. obi. ult. pag. 71.

aut dum historiam aliquam vel narrat, vel scribit, dicet *vergere*, aut *inclinare solem ad occasum*; neque propterea erit quispiam, qui aliud illum dicere voluisse arbitretur, quam quod aduesperascat; nemo eum suo systemati infidum, aut falsitatem contra systema suum protulisse accusabit, quippe qui de substantia, id est noctis propinquitate, loqui voluerit; modum, quo ingruat nox, determinare non voluerit ... sic, qui in sola lucis modificatione absque textura partium naturam coloris collocant, tuto nihilominus, quin metuenda illis sit hominum mendacium, et contra physicam loquentium improprio, dicent aurum flavescere, rubescere rosam, etsi id physice falsum foret; scilicet quia de sola substantia sermo est, de modo ne cogitatur quidem. Sic omnes dicimus ignem *ascendere*, quamvis reuera non ascendat, sed in altum prematur; neque tamen arguitur propterea quis, ceu minus recte locutus sit, eoquod de ratione eleuationis parum solliciti, imo ne cogitantes quidem, neutrum certe aut affirmatum, aut negatum volumus, cum vnice ignem supra esse dicamus etc. Eodem modo sacer scriptor id vnum voluit, diem solito longiorem tardiorem noctem fuisse; quod num solis, num terrae statione contigerit, de eo certe non cogitavit, adeoque neutrum aut dixit, aut inficiatus est. Itaque nec assertae falsitatis ille est incusandus, neque ex eius phrasi adiaphora, aut impugnanda et censuranda est, aut comprobanda vlla philosophorum de systemate mundi sententia.

§. 6.

Ad medicas veritates progrediamur, quae ^{III.} ^{Ars me-} disciplina, et ipsa in conflictum cum reuelatione deuenire equidem potest, quando scilicet abutitur iure suo et ad determinandas siue theoretticas, siue practicas res, quae religionis atriis comprehenduntur, se se intrudit, quod pessime fieri vt demonstrem, nec opus, nec opera nunc mea est: ast sunt et illi sui fines, quos transilire caueat theologia, suoque in dominio turbare Therapeuticam: cuius rei quoniam longius ea a studiorum meorum ratione distat, breuissimis verbis vnicum exemplum afferre sufficiat. . . . Seminis humani fabricam in renibus posuerat antiquitas; at dissentiunt recentiores a), quorum sententiam si quis velit inde euertere, eo quod sacrae literae id officii his corporis partibus tribuere videantur, hic abutitur ad vsus non intentos diuini codicis auctoritate . . . Equidem non vno loco habet scriptura eiusmodi; namque et loquens ad Dauidem inducitur Deus b): *Tu non aedificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis . . .* et ipse regius Propheta c) *Deum scrutari corda et renes* (con-

a) Ita me aut audire quondam, aut legere memini; quod sin minus accurate verum est, valent dicta saltem in Hypothesi.

b) III. Reg. VIII. 19.

c) Ps. VII. 10,

(consentiente etiam quoad hanc vocem tum hebraico, tum graeco τῶν LXX fonte) ait; id est occultissima concupiscentiae desideria, et impudicitiarum embryones Deum non latere . . , attamen propterea nequaquam ausit theologia praescribere Medicis et Anatomicis, ut sedem concupiscentiae, stimuli que radicem aliam non statuunt . . . etenim quae exemplo superiori regula data fuit, ea et huc adplicanda est, cum sacer scriptor nil dicere voluerit aliud, nisi — natum e Dauide filium — nisi — omnisium esse Deum, illique intima nostra cogitata patefcere — quas res, phrasi obuia nihil in alterutram partem aut probaturus, aut reprobaturus et de structura humani corporis non cogitans, enunciauit . . . nec obstat, quod Ecclesia quoque huic antiquorum sententiae calculum adiecisse suum videatur, quae ex eadem ratione inter coeteras corporis partes etiam renes in vnctione extrema antiquitus iussit inungi *propter delectationem ibi vigentem* a) nam Ecclesia eiusmodi quid definire nec voluit vnquam, nec volet: atque vnice adhaesit opinioni communi, cuius examen ad ipsius non pertinebat tribunal.

§. 7.

v
Juris-
pruden-
tia. Reuelationi subesse debere eas iurisprudentiae species, quae de officiis hominum moralibus profitentur, siue e naturali, siue e positiua lege ea profluant, res ipsa clamat: at la.

a) Sunt verba EVGENII IV. in Instru. Armenorum.

latissimus praeterea campus patet, in quem ex-
 spatiari Iurisconsultus potest, quin impedire
 illum, aut turbare theologo permissum sit,
 imo ut suos, si id attentare velit, limites trans-
 grediatur. . . . Exemplum dabo . . . vsu-
 ras plane illicitas esse omnique iure vetitas
 quondam tenuere plurimi; nunc foenoris pa-
 troni sunt multi: quam ego litem intactam
 omnino hic relinquo a) id saltem asserendum,
 in potestate supremi Principis esse, quod pos-
 sit mutato infami vsurarum nomine ac statu-
 to moderamine prolem hanc spuriam le-
 gitimare, qua in re concordēs ferme nunc
 sunt sententiae: et recte quidem; etenim
 praescriptionis vim qui tuetur ex vna parte,
 et ex altera foenus quaecunque a re publica
 ac supremo gubernatore posse cohonestari ne-
 gat; huic ius naturale biceps sit, et ex oppo-
 sitis principiis conflatum necesse est. Verum
 tamen mittamus et hoc, ponamusque aduersa-
 rium foenoris acerrimum. . . quanquam is iam
 eo ipso in principia iuris impingeret, quae
 vel statuere vel semouere ipsius non est; at ni-
 hilominus illud etiamnum cauendum illi erit,
 ne abreptus sententiae suae praedilectione alia
 insuper iuris principia traducere veluti repro-
 ba et non toleranda velit. Id quod in eo de
 quo sermo mihi est themate, contingere pos-
 set

- a) Memorabiles sunt, qui de hac Quaestione non
 pridem in Galliis prodire vtrunque Libri: primo
 Titulus: *Theorie de l'interêt de l'argent tirée des prin-
 cipes du droit naturel, de la theologie et de la politique
 contre l'abus de l'imputation d'Usure a Paris 1780.*
 cui oppositus anno seq. ibidem prodiit alter. *Le De-
 fenseur de l'Usure confondu.*

set abusu propositionis cuiusdam damnatae, quam statim proferam: edidit nempe Innocentius XI, P. M. ann. 1679. die 2. Martii Bullam 65. propositionum condemnatoriam, qua omnia isthaec asserta *ut minimum tanquam scandalosa et in praxi perniciose* reiiciuntur ac prohibentur; has inter quae ordine XLI est, haec habet: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam praesentem quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.* . . . duplicem haec propositio partem complectitur, quarum una alterius rationem reddit, et altera ex altera infertur: iam, quod illatum ipsummet in fœnoris fauorem attinet, de hoc nihil disputo; id vnum moneo, si quis theologus eo ex capite, quoniam propositionis huius pars altera utique reprobata est, etiam de altera conclamare vellet, hunc theologice acturum non esse: etenim quod regula, et iuris, et charitatis, et prudentiae docet, odia restringenda esse; hoc de propositionibus damnatis vel rigidissimi etiam hoc in puncto moralistae affirmant, nempe damnationem necessario extendendam non esse ad omnes damnatae propositionis partes a). sed afficere praesertim ipsum caput rei, reliquis intactis. . . . euidenter id et ex natura rei patet, et exemplis quoque comprobatur. . . sic, ut vnum loco omnium ponam, damnata est ab Alexandro VIII an. 1690 inter triginta

a) V. Supplementum ad Theologiam moralem P. Reifensattel
Auctore P. Kresslinger Lect. Iubil. in Proleg. Quaest. II.
n. 10.

ginta alias haec XXIX propositio: *Futilis et toties conuulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in fidei quaestionibus decernendis infallibilitate. . .* At nec zelosissimo vltromontano in mentem venit vnquam inde deducere, quod infallibilitatis pontificiae aduersarii ea damnatione percussi intelligantur; verum vnice inmodestia huius propositionis notata est: ergo quod superiorem illam enunciationem attinet, dum altera eius pars, quae vsurae nomen abstergit, et foenori patrocinator, damnatione feritur, immunis censenda est prior, neque implicanda cum posteriori: quod nec fieri potuit; neque enim credibile est, voluisse Pontificem in receptos legum ciuiliū libros eiusque axiomata telum vibrare; necesse est autem, hoc vt affirmant, si qui totam quantam hanc propositionem XLI. damnatam contendunt; quod quam recte fieri possit, iudicandum cuius permitto: scilicet et VLPIANVS primam huius propositionis partem in rei substantia omnino tradit a): *Minus soluit, qui tardius soluit; nam et tempore minus soluitur. . .* et ipse Iustinianus Imperator id ipsum suis in institutionibus amplissime confirmat b): *Qua ratione, qui tardius soluit, quam soluere deberet, minus soluere intelligitur, eadem ratione, qui praemature petit, plus petere videtur.* Itaque quidquid consarcinent commentatores damnatarum propositionum c) vt

a) L. 12. §. 1. ff. de Verb. Sign.

b) §. 33. I. de Action.

c) V. Si lubet, alleg. P. Kresslinger ad hanc Proposit. . . plures inspicere taeduit.

vt huic quoque parti stigma parent; male agunt, contra suamet principia, contra receptas imperii leges, et, nisi valde ego a sensu communi deficio, contra sensum etiam communem, qui re magis quam spe pascitur. At enim percontabitur quispiam, quid igitur de mente huius damnationis dicendum? cui paucis bina respondeo, primo, non esse hic loci meum, prolixiorum instituere de damnatis propositionibus tractationem, quam id genus rei merito sibi exposcit; secundo autem, quod alias crebro fieri videmus, vt ex principio plane vero inferatur sequela falsa, id mentis etiam hoc loco fuisse Pontifici, ab eoque reiectum foenus, illibata tamen antecedente ratione ac saluis Vlpiano et Iustiniano, quos proin censura aut censurae interpretatione inuadere caueant theologi.

§. 8.

II. Ab ea censurarum nullitate, quando iurisdictionem suam incompetenter eo protendere volunt theologi, vbi nulla illis est iuris dicundi potestas, ad aliam transeo, quando intra ambitum suum negligunt iuxta tenorem legum, id est, reuelationis scriptae ac traditae iudicare, in quo multipliciter a multis erratum video; quod viri summi, ceu Card. Sfondrati, Natalis Alexander, Fleury, Muratorius et innumeri (quae res in uulgus nota est) experti sunt: rem paucis comprehendam. Ad recte ergo intra theologiae atria statuendum, quid in rebus fidei ad grana tritici, quid ad paleas per-

II.
Censura
fit iuxta
tenorem
revela-
tionis.

pertineat, prae oculis primum habenda est
semper credendorum norma, Verbum Dei —
dein omnis spiritus, qui ex Deo non est, cor-
rigendus. Ceu dedecet, fano sensu, Iuris
consultum sine lege loqui, ita multo magis
theologum sine scripturae ac traditionis liqui-
da auctoritate, quando de pronuntiando do-
gmate, et reprobandis assertis contrariis agi-
tur a) quare miror virum summi caeteroquin
ingenii Stattlerum, vbi de ministro Matrimonii
b) egerat, eumque non contrahentes esse
sed sacerdotem asseruerat, sub finem subiun-
gere: *Haec tria argumenta* (secundum tamen ac
tertium parum roboris habent) *simul iuncta*
tanti mihi videntur, ut credam ob ea thesin istam
pro dogmate aliquando definiri ab ecclesia posse. Sen-
tit ergo vir clarissimus suam sententiam fidei
proximam, proxime definibilem esse, adeoque
aduersarios suos in notabili errore versari, quod
graue dictu est; sed illud grauius, quod con-
tendat, ex quibusdam rationibus theologicis,
definibilem esse sententiam eam, de qua scri-
ptura et traditio, nisi argumentationibus arti-
ficiosius hoc eas dicere efficias, silent; cui ad-
uersati sunt quondam, ipsomet fatente, ferme
omnes; quae Concil. Florentini dictis aliqua-
tenus saltem pulsatur; quaeque considerabilem
inuehit

a) Superfedeo multis afferre exempla scholasticorum
veterum, qui erant pronissimi ad sententias sibi
aduersas, quarum nonnullae nunc omnium ore can-
tantur et celebrantur, haereseos, erroris, teme-
ritatis nota mulctandas.

b) Theol. Christ. Theor.. Tract. VI. Cap. VII. §. 622.

inuehit difficultatem, conciliandi hanc the-
 riam cum Ecclesiae praxi, clandestina matrimo-
 nia per sedecim secula tolerantis . . . igitur
 quod praetulerit eam opinionem, quae Sacer-
 dotis precibus vim efficiendi sacramentum tri-
 buit, iure suo usus est; quod autem aduersa-
 riis, qui mutuo consensu contrahentium illud
 effici volunt, quasi de futura, qua mentem
 suam immutare cogantur, definitione minite-
 tur, in eo nimius fuit, atque ad definitionum
 fontes aliquid ponderis e theologicis probatio-
 nibus adiecit. . . . circa quod punctum pec-
 catum etiam in nonnullis video a Concilio
 quodam dioecesano Coloniensi: en rei feriem.
 a) quod sub Hermanno Archi-Episcopo an.
 1536. habitum fuit Concilium prouinciale Co-
 loniense, statuerat P. XIII. c. 14. *quum haere-
 sum ac schismatum in praesentiarum plena sint omnia,
 videbimur operae pretium facturi, si communicato
 cum inquisitoribus apostolicis consilio, formulam
 quandam inquirendi iuri consentaneam ac tantum
 negotium decentem minimeque captio-
 sam praescribamus, quam ob rem ea de re nostris
 iurisconsultis mandabimus.* . . Formula eiusmodi
 publicata tandem fuit anno 1550. 26. Februarii
 in Concilio Coloniensi Dioecesano sub Adol-
 pho; inditaque illi rubrica: *inquirenda ab
 haereseos insimulatis.* Atenim sunt inter
 quaestiones reliquas rectas et fini accommodas
 nonnullae etiam, quae seu affirmantur seu ne-
 gentur, perinde est, quantum ad fidem: et
 tamen si quis aliter responsurus fuisset, labo-
 rasset haereseos imputata inuidia. **Lego ibi-**
dem

a) Harzheim Conc. Germ. Tom. VI.

dem, interrogandum esse hominem de haeresi suspectum; *An credat usum chrismatis esse de necessitate sacramenti confirmationis; illud successisse in locum signi corporalis descensionis Spiritus Sancti post tempora Apostolorum ex apostolica traditione?* Atqui siue id credat, siue secus, haereticus non erit; quin — si negat — ex parte praestantissimorum theologorum stabit . . . lego interrogandum: *An credat administrationem huius sacramenti (confirmationis) solis Episcopis esse reservatam?* Ast haec interrogatio est paululum captiosa, neque ad eam, nisi sub distinctione, *plene* responderi potest . . . lego demum hoc interrogatorium: *An credat post hanc mortem talem aliquem esse ignem, in quo eiusmodi (non dum satis purgatae) fideles animae purgentur?* atqui qui liberrime negat esse ignem purgatorii, si caeteroquin purgationem post hanc vitam fateatur, a vera fide alienus male dicitur. En igitur, qua ratione nulliter culpari homo eiusque dicta possint, sin a tenore reuelationis receditur, et iuxta adiectitia hominum sensa censetur, atque iudicatur. Sufficere ista, in quibus rei cardo situs est, poterant, cum et qui deuiat a regula fidei nostrae, scriptura et traditione, falsum iudicium ferre debeat, et qui ad eius amussim censet, non possit non recte iudicare: at quoniam nonnullae sunt causae, quae detorquent iudicia nostra, multumque refert, quo spiritu agaris ad iudicandum, pauca adiicienda sunt.

Et 1)
sine
spiritu
contra
dictionis

Vitandum esse eum hominum nonnullorum pruritus, quo omnium sententiis contradicere, omnium ipsi meliorem scientiam profiteri, omnia perpolire ipsi volunt, patet. Hoc spiritu, qui agitur, non potest non, ferius aut citius, ardore disputandi aut contradicendi abreptus, dum in alios fulminat, ipse grauitur impingere: contigit id notissimo illi Siluestro Prieriati, qui, quod sine indignatione proferre nequeo, *in dialogo contra propositiones* LVThERIA) ubi de potestate remittendi peccata declaratiue, aut ministerialiter agit, hoc omni sano sensu destitutum assertum protulit: *Hanc conclusionem dico falsam* — haecenus bene — *et gratia disputandi sustineo, quod sit haeretica.* . . . gratia disputandi!!! b) subiungit tamen adhuc, ut sibi videtur, benignus: *Esto, quod haeretici non sint eius positores.* En eius moderationem: at si iidem, uti ipse eos nominat, positores iam deinceps, postquam audiuerint hanc suam propositionem gratia disputandi inter haeticas reiectam fuisse, si inquam iidem iterato eam ponant, erga censuram Siluestrinam parum reuerentes; nunquid tum et iidem gratia disputandi dicentur haeretici? puto sane, si connexe loqui velit.

a) Opp. Lutheri T. I. p. 17.

b) De re ipsa, quam tractauit, non loquor: quaecunque autem sit, de quo agitur, seu verum id, seu falsum, seu haeticum etiam re ipsa fuerit, at in excusabilis semper manet ea censura et quidem grauissimam pronuntiandi ratio.

velit . . . neque vero, sin etiam inde abstineat, levis est contumelia, hominis dictum, etsi homini ipsi parcas, vnice gratia disputandi haereticum dicere. Scilicet quod de infania Romanorum erga ludos gladiatorios quondam Seneca alicubi scripsit, id aduersus hanc, non profecto sanae mentis, libidinem condemnandi dici potest: *Homo, sacra res homo! per lulum et iocum — illic occiditur hic — damnatur.*

§. 10.

Lites et disputationes plerumque inutiles aut accendit aut fouet accensas pertinacia. Tenacem dogmatum traditorum decet esse theologum; pertinacem in suis opinionibus esse non decet. De ea autem proprie loquor pertinacia, quae mordicus omne, qualecunque illud est, tenet, quod priscum est, et omnem nouitatem exhorret; quae quam culpabilis est, si quando afficit fidei res vtique ab antiquitate repetendas, tam est persaepe laudabilis, quando in eas manum non infert; imo etiam pluries seruit ad easdem aut probatione suffulciendas, aut explicatione illustrandas.. Et tamen, ceu vidimus supra, a) inter diuersas censurarum species etiam hanc collocare theologi, quod propositio aliqua *noua* sit, ceu idipsum iam grande nefas foret atque ad hoc censurae genus plerumque contumeliam temeritatis adnectere amant, non recordantes, hoc sine fundatissimis causis dici nunquam debere. Praeclara sunt hanc circa

2) Sine spiritu pertinaciae.

E 3

notam

a) Cap. I. §. 4.

notam, quoniam de ea mentio incidit, viri celeberrimi, qui nec ipse tamen eam penitus effugere potuit, Henrici Holdenii verba. a) *duplici sensu potest intelligi assertionem aliquam esse temerariam, vel comparatione facta ad interna et intrinseca huiuscemodi opinionis aut assertionis principia, quibus maxime innititur; vel ad externam aliorum auctoritatem. Priori sensu difficile satis est, per docti alicuius theologi sententiam temeritatis arguere: an enim leuia et infirma sint principia, super quae sapientissimus aliquis et vere doctus theologus opinionem suam construxit, non nisi a peritissimis et minime praeoccupatis theologis (qui rarissime inveniuntur) b) iudicandum est....* quare multi graues caeteroquin theologi ac viri, qui nonnumquam aliquid non visum, non dictum omnibus protulere, insectationes plerorumque et acerbis censuras saepe ferre cogebantur. Ab exemplis hic quoque capienda regula: Ioannes Morinus vir doctissimus insolitam amplexus est sententiam hanc c) etiam diaconos quondam

a) Div. Fid. Anal. L. II, C. VIII. Lect. un.

b) Haec si quis ceu iusto durius dicta reprehendat, non aduersor; at enim non plane vacua est querela haec, a me eo fine adducta, ut etiam qui inimicissimum Theologis Holdenum iudicat, inde, quid cauendum sit, discat: abiit enim iam in Prouerbum ea Veritas, plus prodesse nobis saepe ad correctionem nostram inimicos, quam amicos, quoniam hi intempestiua non raro indulgentia errores nostros dissimulant, minuunt, obtegunt; illi augendo etiam ultra verum vitia nostra, quid emendandum sit, aspere quidem, sed salutariter docent.

c) Lib. VIII. de Poenit. C. 23.

dam in extrema necessitate, absentibus presbyteris, impendisse absolutionem sacramentalem moribundis: haec opinio nova et mirabilis est utique; an vero plane falsa, et, si falsa, temeraria omnino sit, atque adeo cum aliquo dogmate pugnet, facile quivis iudicabit, qui et Morini—et Theologorum contra eum pugnantium argumenta, reciprocasque responsiones pensaverit: a) quibus perpenis non certe omnes assentiendum putabunt asperrimo de hac Morini sententia iudicio, quod tulit Cl. Berti b) hanc sententiam *falsissimam et fidei catholicae contrariam esse contendens*; cui profecto iudicio moderatio deest... Intemperantior etiam est Maldonatus, magnum caeteroquin nomen, in eos, qui contra veram, ut ipse ait, communemque sententiam negant S. Marci Cap. VI. eiusque versu 13. de Sacramento extremae unctionis agi:... etsi enim exiguo negotio ostendi queat huius negantis sententiae, ut non dicam, veritas, at magna probabilitas; etsi rei catholicae nullum etiam immineat periculum, quando de alia dissimili unctione hic locus accipitur, quin potius illi in commodum fortassis cedat, quod probatio ambigua non adhibeatur: Ita tamen aduersus eam interpretationem Maldonatus excarescit, tanquam cum transfugis illi aut dubiae saltem religionis hominibus sit res: ait enim: c)

E 4

non

a) Habes haec omnia apud Theologos dogmaticos, et pulcherrime apud NATAL. ALEX. Hist. Eccles. Saec. III. Dissert. VI.

b) Theol. histor. dogmatico Scholast. Tom. VII. L. XXXV. C. VII. N. 10.

c) Comment. in S. Marci Cap. VI. v. 13.

nonnullos ex nostris auctoribus in haereticorum castris recognoscens timeo, ne dum in haereticos tela coniicio, aliquem forte catholicum feriam . . . et postea: qui hic de Sacramento extremae unctionis agi negat, ad tollendum hoc omnino Sacramentum, aut maligne, si haereticus, aut imprudenter, si catholicus est, gradum facit. Quae animaduersio in hanc commentandi rationem nimis profecta tetrica est . . . nec mitior Vasquesii sententia de iis, qui diaconatum Sacramentum esse negant, quippe qui ait: „valde se mirari, viros non vulgariter doctos, aut decretum concilii Tridentini sess. 23. can. 6. non legisse, aut plane non intellexisse „ a) vt proin ex eius opinione Tridentino aduersa censeant, qui diaconatum esse Sacramentum negant; quod tamen nunc negandum plures arbitrantur.. b) quamquam

a) Apud TOURNELY Praelect. Theol. Tom. IV. Quaest. VI. art. 3. . . . liberalior ibidem est Dominicus Soto, qui tamen ita loquitur, vt in contradictione secummet versari videatur; nunc enim dicit, Durandi rationes, quibus ductus is Diaconatum esse Sacramentum negauit, despicabiles non esse, vt quae videantur plurimum habere energiae. et: eum, qui vellet opinionem Durandi sustinere, non fore magna reprehensione dignum . . . nunc autem statim postea ait: Temeritate nihilominus notandum talem, cum non sit tam facile a communi antiquorum opinione deflectendum . . . si despicabiles non sunt rationes, imo energicae, vnde temeritas? sin autem Temeritas committitur, quomodo rationes energiam habent?

b) Cl. STATTLER Theol. Theor. Tr. VI. de Sacram. Ord. §. 583. Diaconatum esse Sacramentum, non diuinum, sed Ecclesiasticum pronunciat: an vitaturus criminationes aliter sentientium, hoc Sacramenti Ecclesiastici genus excogitauit?

quam tolerabilia haec sunt, si singulares quidam theologi, et in rebus, certe aliqua ratione ad theologiam propius pertinentibus, tantas in fronte rugas contrahant: id vero plane paradoxum, si chorus theologorum spectatissimorum, et in rebus quidem leui tantum filo et e longinquo cum theologia connexis, iustos moderationis limites excedat. Sufferendum id erat *in nonnullis* a) Erasmo Roterodamo a facultate theologica Parisiensi, quae, cum diuersas e diuersis Erasmi libris excerptas propositiones ad examen vocasset, anno 1527. earum recensionem, et castigationem siue censuram edidit, vbi cum varia pro merito reiecisset, sunt tamen quae vel non reprobanda, vel minus acriter notanda videntur. b) transmissis quibusdam aliis hanc saltem considerare censuram libeat, quam isti propositioni Erasmi Sorbona subiunxit: *Dionysius, qui in secunda Hierarchia id est Ecclesiastica priscos Ecclesiae ritus satis copiose describit, eruditior quispiam fuisse videtur, quam fuit Areopagites ille.* de qua sententia innoxia certe et vera, ceu demonstraui Dupin c) ita pronunciauit facultas

a) *Nonnullis* dico: haud recte namque ageret, qui, quantus et qualis per totum est Erasmus, purgare aggrederetur, cuius anceps fama—inde elata vsque ad nubes—illinc depressa ad abyssum, nuspiam fere seruato medio—monet, quanta sollicitudo afferenda sit, ad diiudicandos pro meritis homines.

b) Totum V. hist. Eccles. Fleur. Tom. XXXV. L. 131. §. 74.

c) Nouvelle Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques. V. etiam FLEURY Hist. Eccles. Tom. VII. L. 32. §. 33.

facultas: non vero eruditis; sed temerariis et nouitatum studiosis videtur non esse Dionysius Areopagites, qui libros Ecclesiasticae Hierarchiae conscripserit, quandoquidem ab ipso Dionysio Areopagita fuisse conscriptos constat primum ex ipsis Ecclesiasticae Hierarchiae, et aliis eiusdem auctoris libris a) deinde clarorum virorum testimonio idem comprobatur: postremo septima generali Synodo id fit dilucidius, in qua magnus Dionysius appellatur is, qui libros scripsit Ecclesiasticae Hierarchiae ... Quae omnia argumenta nihil efficiunt aduersus rei patulam nunc veritatem. Qua propter iure monet Muratorius b) censores Ecclesiasticos, „vt ne quidquid nouum sibi videtur, continuo tale iudicent, aut quidquid nouum reuera est, damnandum quoque illico arbitrentur”.

§. II.

(3 Sine
spiritu
seruitu-
tis.

Non accepistis Spiritum seruitutis in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum ait Paulus c) monens fideles quoslibet, ne seruili timore corripiantur: hoc valde dictum velim quibusuis censoribus theologicis, ne arbitantes, obsequium se praestare Deo, iudicia sua vltra, quam fas est, exulcerent. Etenim valde vereor, ne anxietas quaedam animi, quam nec ratio, nec reuelatio probat, nonnunquam acerbiora, ac par est, iudicia progeneret. Sane erga diuinarum literarum ora-
cula

a) Aequae parum genuinis.

b) *De moder. ing. L. II. c. 6.*

c) *Rom. VIII. 15.*

eula, et traditionum aequae venerabilium effata decet esse obseruantissimum, reuerentissimum, obedientissimum; sed sunt etiam, quae sine violatione harum legum utique sanctissimarum tuto defenduntur — quin — male metuo, ne si nimis seruiliter scrupulosi verba Dei, nostri certe amantissimi, ultra, quam decet, urgeamus, aut plane de nostro addamus, dum religiosi videri volumus, irreligiosi coram unico illo omnis vitae nostrae iudice appareamus... iuuabit et hoc illustrare exemplis, quorum primum suppeditet eiusdem, quam paulo ante allegavi, facultatis theologiae Parisiensis censura: refert hanc rem Tournelius. a)... damnauit nempe Sorbona hanc Amadaei Guimenii b) propositionem: *talis infirmus, qui amisit loquelam, vel usum rationis, si bene viuebat, ut bonus et fidelis, et frequentabat confessionem et communionem, quamuis non petierit Sacramenta, quia ex insperato talia acciderunt, debet praesupponi contritus, et faciente aliquo confessionem generalem pro eo, sicut fit in populo, sacerdos faciat absolutionem ab omni sententia et peccato*. Hanc sententiam Morinus apud Tournely c) iure profecto vocat *praeposteram*, et *instar prodigii habendam*... certe praepostera est, et

a) Prael. Theol. Tom. IV. P. I. de Poenit. Quaest. IX. Art. 2. Concl. 2.

b) Erat Guilielmus de Moia Iesuita. V. Cont. Hist. Fleur. Tom. LXIII. L. 205. §. 29. seq. ubi multa notatu digna occurrunt, ac praesertim §. 32. intemperans Alexandri VII. Bulla; reiecta a Parlamento Parisiensi ib. §. 33.

c) *Ibid.*

et ex male, scrupulose, *seruilitè* intellecta materia et forma Sacramentorum enata haec censura valde inhumana. Vt quid enim, etsi eam assertionem falsam credidisset Sorbona, vt quid autem etiam damnandam iudicauit? namque, qui contrarium huius censurae tenet, id est fulminatae a Sorbona propositioni assentitur, ille quidem erga nouioris aevi de re Sacramentaria terminos reuerentior; erga homines autem, quorum amore instituta Sacramenta sunt, crudelior erit; et — qui Filius obediens theologiae huius facultatis erit, is, dum scholasticissimus est, sine charitate aesonans, et cymbalum tinniens erit ... referenda ad eandem classẽ alia quaedam eiusdem (quoniam de ea sermo nunc est Sorbonae, in eundem, de quo iam sermo fuit, Erasmus censura. a) Dixerat Erasmus *multae causae suadent mutationem legis Cœlibatus in Ecclesia* ... est haec propositio eiusmodi atque ea etiam, dum nonnisi de mutatione loquitur, moderatione prolata, vt eam nemo cuiusvis demum facultatis aut Academiae socius, nisi hypocritice, aut superstitiose inficiari possit: at censuit Sorbona eam esse *falsam*, vehementer scandalosam et in Ecclesia sancta schismatis Lutherani, ac haeresis eiusdem impiae nutritiuam: eo quod *multae sint, et efficaces causae ad sanctam legis Cœlibatus sacerdotum observationem retinendam, et nullatenus mutandam; nullae contra, quae iustae sint, oppositum suadeant*. Haec

cen-

a) Hist. Eccles. FLEVR. Tom. XXXV. L. 131.
9. 74.

77
censura (nisi plane deliram eam dicere velim, quod nolo) profecta esse nequit, nisi ex male et crude intellectis Pauli I. ad Cor. VII. verbis, et ex quadam, pene dixerim, pharisaica erga leges Ecclesiasticas obseruantia, tanquam eae stilo ferreo, et in silice scriptae sint: nam quod, effoeti forsan, et iuxta suum frigus magis, quam iuxta hominum naturam *uniuersim* spectatam ratiocinantes, theologi illi dissenserint ab Erasmi humanissimo, et, siquid veri in rebus humanis est, verissimo effato, valde quidem mirabile est; at explicari tamen ex capite inconsiderantiae, pertinaciae, aut quocunque demum nomine potest: quod autem tam excordes fuerint, vt plane de Tripode sua dicere non expauerint, nullas esse causas, quae mutationem huius legis suadeant, hoc, quo nomine appellem, nescio. Subiit ergo hic denuo immeritissimam, Erasmus, cum meruisset laudem dictae veritatis, censuram. . . Vnicum adhuc, festiui sane, exemplum adducam, vnde apparet, siquis in manus iudicum praeoccupatorum inciderit, hunc neque dum loquitur, neque dum silet, a censura tutum fore; Fleurium puto, quem quidam P. Balduinus impetuose allatrauit, putans vbiuis malam fidem (sic librum suum contra tantum virum superscripsit *impar congressus Achilli*) sese deprehendisse: et putauerit id quidem in iis, quae Fleurius dixit; cur autem adeo acer fuit, vt etiam, dum siluit auctor, eum incuset? dum siluit, nulla necessitate loquendi imposita. . . refert interpres Historiae Fleurianae latinus Parode a) P. hunc
Bal-

a) Hist. Eccles. FLEVR. Tom. VIII. L. 34. §. 12

Balduinum exinde malam fidem historici demonstrare velle, eo quod is recensens concilium Turonense II. quaedam verba, Romani Pontificis primatum asserentia, non excerpserit.... ergo nisi omnibus paginis dicas hunc primatum, suspectus, malae fidei reus eris? ô cœcum, seruile iudicium, nisi mauis inuidiosam potius obtrectationem dicere.

Haec de moderatione in censuris theologicis ferendis dicenda putavi, quae si et ipsa moderate accipiantur, insignem non tam dictorum meorum, quam dictae veritatis fructum me retulisse, mihi gratulabor.

PROCEEDINGS

OF THE

LEGISLATIVE

ASSEMBLY

OF THE

STATE OF

NEW YORK

IN SENATE

JANUARY 1884

Balduinum exinde malam fidem historici demonstrare velle, eo quod is recensens concilium Turonense II. quaedam verba, Romani Pontificis primatum asserentia, non excerpserit ergo nisi omnibus paginis dicas hunc primatum, suspectus, malae fidei reus eris? ô cœcum, seruale iudicium, nisi mauis inuidiosam potius obtrectionem dicere.

Haec de moderatione in censuris theologicis ferendis dicenda putavi, quae si et ipsa moderate accipiantur, insignem non tam dictorum meorum, quam dictae veritatis fructum me retulisse, mihi gratulabor.

Becker, Johann Leonhard

De Moderatione servanda in ferendis censuris theologicis

Moguntia 1784

J.can.p. 99

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10544312-4

VD18 14394561-001